

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

29 mei 2009

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek
wat het invoeren van een collectieve
procedure betreft**

(ingediend door de heren Stefaan Van Hecke
en Philippe Henry)

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

29 mai 2009

PROPOSITION DE LOI

**modifiant le Code judiciaire
en ce qui concerne l'instauration
d'une procédure collective**

(déposée par MM. Stefaan Van Hecke
et Philippe Henry)

SAMENVATTING

Meer en meer treffen handelingen een groot deel van de bevolking. De slachtoffers van deze handelingen zullen zich vaak groeperen maar momenteel is onze wetgeving hieraan nog niet aangepast.

Daarom stellen de indieners voor om de mogelijkheid van een collectieve procedure in het Gerechtelijk Wetboek in te voegen.

RÉSUMÉ

De plus en plus d'actes touchent une grande partie de la population. Les victimes de ces actes se regroupent souvent mais, à l'heure actuelle, notre législation n'est pas encore adaptée à ce phénomène.

C'est la raison pour laquelle les auteurs proposent d'instaurer dans le Code judiciaire la possibilité d'intenter une action collective.

<i>cdH</i>	:	<i>centre démocrate Humaniste</i>
<i>CD&V</i>	:	<i>Christen-Democratisch en Vlaams</i>
<i>Ecolo-Groen!</i>	:	<i>Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen</i>
<i>FN</i>	:	<i>Front National</i>
<i>LDD</i>	:	<i>Lijst Dedecker</i>
<i>MR</i>	:	<i>Mouvement Réformateur</i>
<i>N-VA</i>	:	<i>Nieuw-Vlaamse Alliantie</i>
<i>Open Vld</i>	:	<i>Open Vlaamse liberalen en democraten</i>
<i>PS</i>	:	<i>Parti Socialiste</i>
<i>sp.a</i>	:	<i>socialistische partij anders</i>
<i>VB</i>	:	<i>Vlaams Belang</i>

Afkortingen bij de nummering van de publicaties:

<i>DOC 52 0000/000:</i>	<i>Parlementair document van de 52^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>
<i>QRVA:</i>	<i>Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Voorlopige versie van het Integraal Verslag (groene kaft)</i>
<i>CRABV:</i>	<i>Beknopt Verslag (blauwe kaft)</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)</i> <i>(PLEN: witte kaft; COM: zalmkleurige kaft)</i>
<i>PLEN:</i>	<i>Plenum</i>
<i>COM:</i>	<i>Commissievergadering</i>
<i>MOT:</i>	<i>Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)</i>

Abréviations dans la numérotation des publications:

<i>DOC 52 0000/000:</i>	<i>Document parlementaire de la 52ème législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>
<i>QRVA:</i>	<i>Questions et Réponses écrites</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Version Provisoire du Compte Rendu intégral (couverture verte)</i>
<i>CRABV:</i>	<i>Compte Rendu Analytique (couverture bleue)</i>
<i>CRIV:</i>	<i>Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)</i> <i>(PLEN: couverture blanche; COM: couverture saumon)</i>
<i>PLEN:</i>	<i>Séance plénière</i>
<i>COM:</i>	<i>Réunion de commission</i>
<i>MOT:</i>	<i>Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)</i>

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers

*Bestellingen:
Natieplein 2
1008 Brussel
Tel. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.deKamer.be
e-mail : publicaties@deKamer.be*

Publications officielles éditées par la Chambre des représentants

*Commandes:
Place de la Nation 2
1008 Bruxelles
Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.laChambre.be
e-mail : publicaties@laChambre.be*

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

1. Situering van de problematiek

De samenleving wordt steeds complexer. Verre gaande technologische ontwikkelingen en economische vooruitgang zorgen voor een toenemende complexiteit van de traditionele verhoudingen binnen de samenleving. Hiermee gaat gepaard dat handelingen, zij het van overheidswege, zij het vanuit de private sector, steeds een groter deel van de bevolking bereiken. Dit wordt het fenomeen van de schaalvergroting genoemd. Hieruit volgt logischerwijs dat de overtreding van een wettelijke regel of de schending van een zorgvuldigheidsnorm een serieuze impact kan hebben op de samenleving. Tal van voorbeelden kunnen worden aangehaald: de vuurwerkrampe in Enschede, de brand in het Switel hotel, de gasontploffing in Ghislenghien, de aandeelhouders van Lernout & Hauspie en recent de aandeelhouders van Fortis Bank... Deze «rampen» veroorzaken schade op grote schaal: de zogenaamde massaschade.

Verschillende types massaschade kunnen worden onderscheiden.

Een eerste type massaschade is de zogenaamde «gefixeerde schade» of de *mass disaster accidents*. Deze schade wordt veroorzaakt door één aflopende gebeurtenis die gefixeerd is in de tijd (de *single event disaster*). Het aantal slachtoffers en de aard van de schade kan vrij eenvoudig worden vastgesteld. De slachtoffers zijn immers allen blootgesteld aan dezelfde gebeurtenis op hetzelfde moment en op dezelfde plaats (voorbeelden: Enschede, Tsjernobyl, Heizel, Ghislenghien)

Een tweede type is de «sluipende schade» of *mass exposure accidents*. De massaschade wordt in dit geval niet veroorzaakt door één gebeurtenis maar door een reeks van blootstellingen of gebeurtenissen (door zogenaamde *serial injuries*). De gevolgen laten zich raden: de schade zal zich mogelijks pas na een lange tijd manifesteren en de groep gedupeerden kan geografisch sterk verspreid zijn. De bekendste voorbeelden zijn de DES-dochters in Nederland of de schade veroorzaakt door het slaap- en kalmeringsmiddel Softenon in Duitsland (of ook beroepsziektes als asbestose, longkanker en mesotheliom).

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

1. Contexte de la problématique

La société devient de plus en plus complexe. Les développements technologiques considérables et les avancées économiques majeures induisent une complexité croissante des rapports traditionnels au sein de la société. Dans ce contexte, les actes, qu'ils émanent des pouvoirs publics ou du secteur privé, touchent une frange de plus en plus grande de la population. C'est ce que l'on appelle le phénomène de l'accroissement d'échelle. Il en résulte logiquement que le non-respect d'une règle légale ou la violation d'une norme de prudence peut avoir une incidence sérieuse sur la société. De nombreux exemples peuvent être cités: l'explosion du dépôt de feux d'artifice à Enschede, l'incendie à l'hôtel Switel, l'explosion de gaz à Ghislenghien, le préjudice subi par les actionnaires de Lernout & Hauspie et, plus récemment, par ceux de Fortis Banque, etc. Ces «catastrophes» causent des dommages à grande échelle, les «dommages de masse».

On peut distinguer plusieurs types de dommages de masse.

Premier type de dommages de masse: les «dommages fixés» ou *mass disasters accidents*. Ces dommages sont provoqués par un seul événement qui est fixé dans le temps (le *single event disaster*). Le nombre de victimes et la nature des dommages peuvent être déterminés assez facilement. Les victimes ont, en effet, toutes été exposées au même événement au même moment et au même endroit (exemples: Enschede, Tchernobyl, Heisel, Ghislenghien).

Deuxième type de dommages de masse, les «dommages insidieux» ou *mass exposure accidents*. Dans ce cas, les dommages de masse ne sont pas causés par un événement particulier mais par une série d'expositions ou d'événements (par des *serial injuries*). Les conséquences se laissent deviner: les dommages ne se manifesteront peut-être qu'après une longue période et le groupe de personnes lésées peut être très dispersé géographiquement. Les exemples les plus connus sont les filles exposées à l'hormone DES aux Pays-Bas ou les dommages causés par le Softenon, un somnifère et sédatif, en Allemagne (ou également des maladies professionnelles comme l'asbestose, le cancer du poumon et le mésothéliome).

Het laatste type massaschade wordt aangeduid met de term «strooischade». In dit geval verspreidt de schade – veroorzaakt door éénzelfde gebeurtenis – zich over een grote, vaak onoverzichtelijke groep mensen waarbij de schade voor elkeen slechts een minimale omvang heeft. Slachtoffers van strooischade zullen in de regel aarzelen om een gerechtelijke procedure op te starten tot het bekomen van een schadevergoeding, gelet op het feit dat de potentiële schadevergoeding de gemaakte procedurekosten niet zal overstijgen. Gedacht kan worden aan een teledistributiebedrijf dat consequent een paar eurocent te veel vraagt aan zijn afnemers. Die minimale schade, verspreid over een grote groep mensen, zal opgeteld een aanzienlijk vermogensvoordeel betekenen voor de schadeveroorzaker. Aangezien er in de regel door de slachtoffers geen initiatief wordt genomen tot het starten van een gerechtelijke procedure bestaat er bij strooischade een reëel risico dat de gedragingen van de overtreder ongestraft blijven.

Een natuurlijk fenomeen hierbij is dat slachtoffers van massaschade zich groeperen. Dit kan spontaan gebeuren door de betrokken slachtoffers, maar vaak spelen andere factoren hierbij een grote rol: mediaberichten, consumentenorganisaties, overheidsdiensten, ... Deze tendens brengt aanzienlijke juridische gevolgen met zich mee. Slachtoffers van massaschade zullen immers ook in het zoeken naar rechtsherstel gebruik maken van de voordelen die de groep hen te bieden heeft: drukken van kosten, verzamelen van bewijsmateriaal, vaststellen van feiten, zoeken naar de aansprakelijke... Helaas laat het Belgische gerechtelijk recht na op deze problemen een adequaat antwoord te bieden. Slachtoffers van massaschade dienen gebruik te maken van de traditionele technieken die hen worden aangereikt in het Gerechtelijk Wetboek. Deze technieken blijken allerminst aangepast aan de specifieke noden van slachtoffers van massaschade.

In de praktijk zullen slachtoffers van massaschade een procedure inleiden voor de Belgische rechtbanken door toepassing te maken van de cumulatie van vorderingen zoals is voorzien in artikel 701 Ger.W. Door deze techniek kunnen meerdere vorderingen samen worden behandeld indien zij samenhangend zijn. Artikel 30 Ger.W. schrijft voor dat zaken als samenhangend kunnen worden beschouwd wanneer ze «*onderling zo nauw verbonden zijn dat het wenselijk is ze samen te behandelen en te berechten, teneinde oplossingen te vermijden die onverenigbaar kunnen zijn wanneer de zaken afzonderlijk worden berecht*». Op die manier kunnen verschillende tientallen slachtoffers samen een procedure aanhangig maken. Niettemin biedt deze wijze van procederen geen gepast antwoord aan de slachtoffers van massaschade. Immers moeten zij nog steeds

Dernier type de dommages de masse: les dommages diffus. Dans ce cas, les dommages – causés par un même événement – sont répartis sur un groupe important, souvent peu discernable et ne sont que fort limités pour chacune des victimes. Les victimes de dommages diffus hésiteront en règle générale à entamer une procédure judiciaire en vue d'obtenir une indemnisation, dès lors que l'indemnité potentielle ne couvrira pas les frais de procédure encourus. On peut envisager une société de télédistribution qui réclame systématiquement quelques centimes d'euros en trop à ses clients. Ce dommage minimal, réparti sur un grand groupe de personnes, représentera au bout du compte un avantage patrimonial non négligeable pour le générateur du dommage. Dès lors que les victimes ne prennent, en règle générale, pas l'initiative de lancer une procédure judiciaire, le risque est réel, en cas de dommages diffus, que le comportement de l'auteur de l'infraction reste impuni.

Un phénomène naturel observé en l'occurrence est le regroupement des victimes des dommages de masse. Cela peut se faire de manière spontanée par les victimes concernées, mais il est fréquent que d'autres facteurs jouent un rôle important en la matière: les informations diffusées par les médias, les organisations de protection des consommateurs, les services publics, ... Cette tendance est lourde de conséquences sur le plan juridique. En quête d'une réparation juridique, les victimes de dommages de masse tireront également profit des avantages offerts par le groupe: compression des frais, collecte de preuves, constatations des faits, recherche du responsable, ... Le droit judiciaire belge omet malheureusement d'offrir une réponse adéquate à ces problèmes. Les victimes de dommages de masse doivent recourir aux techniques traditionnelles qui leur sont proposées par le Code judiciaire. Ces techniques s'avèrent totalement inadaptées aux besoins spécifiques de victimes de dommages de masse.

En pratique, les victimes de dommages de masse introduiront une procédure devant les tribunaux belges en appliquant le cumul d'actions tel que le prévoit l'article 701 du Code judiciaire. Cette technique permet de traiter simultanément diverses demandes, si elles sont connexes. L'article 30 du Code judiciaire dispose que des demandes peuvent être traitées comme connexes «*lorsqu'elles sont liées entre elles par un rapport si étroit qu'il y a intérêt à les instruire et juger en même temps afin d'éviter des solutions qui seraient susceptibles d'être inconciliables si les causes étaient jugées séparément*». De cette manière, plusieurs dizaines de victimes peuvent introduire ensemble une procédure. Cette manière de procéder n'offre néanmoins pas de réponse idoine aux victimes de dommages de masse. Elles doivent en effet encore toujours être activement

allen actief betrokken worden bij de procedure en het initiatief nemen om de zaak bij de rechtbank aanhangig te maken. Daarenboven zal het vaak voorkomen dat slechts een fragmentair deel van de groep schadelijders effectief deelneemt aan de procedure. Tal van schadelijders zullen mogelijks niet op de hoogte zijn gebracht van de intentie tot het opstarten van de procedure. Sterker nog, het is niet ondenkbaar dat slachtoffers zelfs niet beseffen dat ze tot een groep gedupeerden van massaschade behoren. Hierbij kan worden gedacht aan een energiebedrijf dat systematisch aan haar abonnees een taks aanrekent die reeds werd afgeschaft. De abonnee zal mogelijks niet beseffen dat hij niet de enige schadelijder is; mogelijks zal hij zich niet eens realiseren dat hij schade lijdt. Die schadelijder, die niet werd betrokken in de procedure, zal noodgedwongen later een eigen individuele procedure dienen op te starten.

Zoals vermeld ontstaat onder de slachtoffers van massaschade vaak een *ad hoc* groepering. Het optreden in rechte van dergelijke verenigingen laat naar Belgisch (gerechtelijk) recht evenmin toe op een aangepaste wijze rechtsherstel te bekomen. Immers dient een vereniging vooreerst de bekwaamheid te hebben om in rechte op te treden (*pas d'action sans personnalité*), hetgeen in ons Belgisch recht betekent dat deze vereniging ofwel rechtspersoonlijkheid moet aannemen, ofwel de begunstigde moet zijn van een uitzonderingsregime op grond van een bijzondere wet. Slachtoffers van massaschade zullen zich in de praktijk evenwel spontaan groeperen in een feitelijke vereniging waardoor niet aan de vermelde voorwaarde zal zijn voldaan. Daarnaast dient te worden opgemerkt dat de huidige interpretatie van het begrip belang (*pas d'action sans intérêt*) zoals voorgeschreven in artikel 17 Ger.W. de toegang tot het gerecht ernstig beperkt voor de vereniging die zich de moeite heeft getroost een wettelijk voorgeschreven vorm aan te nemen. Zo wordt in de rechtspraak voorgehouden dat het belang waarvoor rechtsherstel wordt gezocht een persoonlijk belang is, dit om te verhinderen dat een individu een *actio popularis* zou instellen (Cass. 19 november 1982, R.W. 1983-84, 2031). Dit uitgangspunt maakt het een vereniging in de praktijk evenwel quasi onmogelijk om in naam en voor rekening van haar individuele leden schadevergoeding te bekomen. Immers kan de vereniging enkel optreden voor haar persoonlijk belang of persoonlijke schade (zoals de schending van haar vermogen of haar goede naam).

Het is duidelijk dat het Gerechtelijk Wetboek noch enige bijzondere wet een gepast proceduremechanisme verstrekt aan slachtoffers van massaschade. Dit wetsvoorstel strekt er toe een collectieve procedure in te voeren waarbij gedupeerden van massaschade op efficiënte wijze rechtsherstel moeten kunnen bekomen.

associées à la procédure et prendre l'initiative de saisir le tribunal. En outre, il sera fréquent que seule une partie du groupe de personnes lésées participe effectivement à la procédure. De nombreuses personnes lésées peuvent ne pas avoir été informées du lancement de la procédure. Pire encore, il n'est pas inconcevable que certaines victimes n'aient même pas conscience d'appartenir à un groupe de victimes de dommages de masse. On peut songer, en l'occurrence, à une entreprise énergétique qui facture systématiquement une taxe déjà supprimée à ses abonnés. L'abonné ne se rendra peut-être pas compte qu'il n'est pas le seul à être lésé; peut-être ne se rendra-t-il même pas compte qu'il subit un dommage. Cette personne lésée, qui n'est pas associée à la procédure, sera forcée d'entamer ultérieurement une procédure à titre individuel.

Comme nous l'avons indiqué, les victimes d'un dommage de masse forment souvent un groupement *ad hoc*. Dans le droit (judiciaire) belge, une action intentée par une association de ce type ne permet pas davantage d'obtenir réparation de manière appropriée. En effet, une association doit tout d'abord avoir la capacité d'ester en justice (*pas d'action sans personnalité*), ce qui, en droit belge, signifie que cette association doit soit être dotée de la personnalité juridique, soit bénéficier d'un régime d'exception en vertu d'une loi spéciale. En pratique, les victimes d'un dommage de masse se regrouperont cependant spontanément en une association de fait. La condition précitée ne sera dès lors pas remplie. Par ailleurs, il y a lieu d'observer que l'interprétation actuelle de la notion d'intérêt (*pas d'action sans intérêt*), visée à l'article 17 du Code judiciaire, limite considérablement l'accès à la justice pour l'association qui s'est donné la peine d'adopter une forme prescrite par la loi. La jurisprudence soutient ainsi que l'intérêt pour lequel une réparation est demandée est un intérêt personnel, et ce, pour éviter qu'un individu intente une *actio popularis* (Cass. 19 novembre 1982, R.W. 1983-84, 2031). En raison de ce principe, il est cependant quasiment impossible pour une association d'obtenir en pratique des dommages-intérêts au nom et pour le compte de ses membres individuels. En effet, l'association ne peut agir que pour son intérêt personnel ou son dommage personnel (comme une atteinte à son patrimoine ou à sa réputation).

Il est clair que ni le Code judiciaire ni aucune loi spéciale n'offrent de mécanisme de procédure approprié aux victimes d'un dommage de masse. La présente proposition de loi vise à instaurer une procédure collective permettant aux personnes lésées par un dommage de masse d'obtenir réparation de manière efficace.

2. Functies en voordelen van een collectieve procedure

Een collectieve procedure komt tegemoet aan verschillende problemen waarmee een slachtoffer van massaschade wordt geconfronteerd, maar vervult tevens diverse maatschappelijke functies:

- vooreerst vergroot een collectieve procedure de toegang tot het recht (*Access to Justice*). Een procespartij zal op de vooravond van een gerechtelijke procedure een economische afweging maken: overtreft de potentiële opbrengst van de procedure de geschatte procedurekosten? Een slachtoffer van massaschade zal op deze vraag vaak een negatief antwoord dienen te formuleren. Dit dilemma doet zich het sterkst voor bij slachtoffers van strooischade. De individuele schade is bijna te verwaarlozen – niettegenstaande de totale schade voor de schadeveroorzaker een aanzienlijk vermogensvoordeel kan betekenen – waardoor het slachtoffer geen stimulans zal hebben om zelf een procedure aan te vatten. Door het invoeren van een collectieve procedure kan deze desinteresse om te procederen worden opgevangen. Schadelijders zullen door het bundelen van hun inzet (energie en kosten) de negatieve economische balans kunnen ombuigen en rechtsherstel zoeken;

- de identiteit van de tegenpartij kan tevens een reden zijn voor de individuele schadelijder om af te zien van een gerechtelijke procedure. Het fenomeen van de schaalvergroting leidt er toe dat het individu wordt geconfronteerd met steeds groter wordende entiteiten (bedrijven, multinationals). Het groeperen van de schadelijders kan de wapengelijkheid (*equality of arms*) herstellen en opnieuw de toegang tot het gerecht vergroten;

- in de lijn van het voorgaande kan er tevens worden op gewezen dat een collectieve procedure de strafeloosheid zal doen dalen. Daar waar de potentiële winst voor de schadelijder niet zal opwegen tegen de kost van de procedure, zal de schadelijder geen procedure aanvatten. Hierdoor blijven de handelingen van de schadeveroorzaker ongestraft. Mogelijks wordt hierdoor aan de schadeveroorzaker tevens een ernstig vermogensvoordeel verstrekt (*tort does pay*). Door het invoeren van een collectieve procedure kan deze strafeloosheid worden opgevangen;

- niet alleen blijkt dat het gedrag van de schadeveroorzaker onbestraft blijft, tevens dient te worden vastgesteld dat de subjectieve rechten van een gedupeerde niet worden gehandhaafd. De rationele «apathie» om te procederen zal zoals vermeld het sterkst aanwezig zijn bij strooischade. Deze strooischade komt meestal voor in het domein van het consumentenrecht. Op het

2. Fonctions et avantages de la procédure collective

Outre qu'elle répond à plusieurs des problèmes auxquels sont confrontées les victimes de dommages de masse, la procédure collective a plusieurs fonctions dans la société:

- premièrement, cette procédure améliore l'accès à la justice. En effet, à la veille d'une procédure judiciaire, chaque partie au procès fait un calcul: le produit potentiel de la procédure est-il supérieur à l'estimation des frais encourus? Souvent, les victimes de dommages de masse devront répondre négativement à cette question. Ce sont surtout les victimes de dommages diffus qui sont confrontées à ce dilemme. Les dommages subis à titre individuel étant presque négligeables – encore que le total des dommages puisse représenter un avantage patrimonial considérable pour leur auteur –, la victime n'aura pas intérêt à intenter un procès. L'instauration d'une procédure collective permettra de remédier à cette absence d'intérêt à aller en justice. En joignant leurs forces (énergie et frais), les personnes lésées pourront inverser le bilan économique négatif et chercher à obtenir justice;

- l'identité de la partie adverse peut également inciter les victimes à renoncer à une procédure judiciaire à titre individuel. Le phénomène de l'agrandissement d'échelle a pour conséquence que l'individu est confronté à des entités dont la taille ne fait que croître (entreprises, multinationales). Réunir les victimes permet de rétablir l'égalité des armes et d'encore améliorer l'accès à la justice;

- on observera par ailleurs, à la suite de ce qui précède, que la procédure collective permettra de réduire l'impunité. Lorsque le bénéfice potentiel pour la victime ne compense pas les frais de procédure, la victime n'intente pas de procès et les agissements de l'auteur des dommages restent donc impunis. L'auteur des dommages peut en retirer un avantage patrimonial considérable (être en tort étant dès lors avantageux). L'instauration d'une procédure collective permettra de remédier à cette situation d'impunité;

- on constate non seulement que le comportement de l'auteur des dommages reste impuni, mais aussi que les droits subjectifs de la personne lésée ne sont pas respectés. Ainsi qu'il a été indiqué plus haut, c'est surtout en cas de dommages diffus que l'apathie rationnelle à intenter un procès sera la plus marquée, les dommages diffus concernant surtout le droit à la consommation.

ogenblik dat een massa consumenten de beslissing neemt om niet in rechte op te treden teneinde hun subjectieve rechten te handhaven, ontstaat een structurele inefficiëntie van het materiële recht. Wat baten voorschrijven van subjectieve rechten en regels betreffende de inbreuken hierop, als ze in de praktijk niet kunnen worden gehandhaafd? Wanneer het procesrecht in gebreke blijft een aangepast proceduremechanisme te verschaffen, blijven voorschriften van materieel recht dode letter.

Zoals hoger reeds vermeld kan het geval zich voordoen dat een schadelijder niet beseft dat hij tot een grotere groep schadelijders behoort. In het voorbeeld van de energieleverancier die stelselmatig aan zijn klanten een onverschuldigde taks aanrekent, zal de individuele klant niet op de hoogte zijn van de andere gedupeerden. Een collectieve procedure die in de praktijk gepaard gaat met een zekere publiciteit (zij het institutioneel door een bepaling in de wet, zij het door de media), kan aan de groep gedupeerden een zeker bewustzijn worden gegeven. Deze publieke aandacht kan er niet alleen voor zorgen dat de schadelijder beseft deel uit te maken van een groep, tevens kan het de gedupeerde informeren over zijn schade en zijn recht op rechtsherstel. Immers zullen vele klanten van de energieleverancier niet eens weten dat aan hen een onverschuldigde taks werd aangerekend. De publiciteit van een collectieve procedure kan ook hier corrigerend werken.

Daarnaast zal een collectieve procedure tevens leiden tot een meer efficiënte en economisch aantrekkelijke wijze van procederen. Partijen zullen hun bewijsmateriaal kunnen bundelen. De kosten van de procedure – hierin onder meer begrepen expertisekosten, advocatenkosten, dagvaardingskosten, arbeidsuren van magistraten en griffiepersoneel ... – zullen slechts één keer dienen te worden gedragen en kunnen worden geventileerd over de leden van de groep. Ook voor de rechtbank zal een collectieve procedure leiden tot kostenbeperkingen. De kost die wordt gemaakt voor tientallen individuele procedures zal evident hoger liggen dan één procedure voor tientallen individuen (in ieder geval zullen kosten worden gedrukt door het vermijden van «dubbel werk»).

Op procesrechtelijk vlak zal een collectieve procedure tevens tegemoet komen aan het verhinderen van tegenstrijdige uitspraken.

Slachtoffers van massaschade zullen vaak worden geconfronteerd met beperkte financiële middelen aan de zijde van de schadeverwekker. Dit kan *in extremis* leiden tot een *first comes first serves* situatie. De gedupeerden die het snelst hun schade realiseren en als

Or, si de nombreux consommateurs décident de ne pas aller en justice pour faire valoir leurs droits subjectifs, le droit matériel devient structurellement inefficace. Quel intérêt les prescriptions relatives aux droits subjectifs et les règles concernant leur non-respect présentent-elles si elles ne peuvent pas être appliquées en pratique? Lorsque le droit procédural ne permet pas de fournir un mécanisme de procédure adéquat, les prescriptions du droit matériel restent lettre morte.

Ainsi qu'il a été indiqué plus haut, il peut arriver qu'une personne lésée ne sache pas qu'elle fait partie d'un groupe important de personnes lésées. Dans l'exemple du fournisseur d'énergie facturant systématiquement une taxe indue à ses clients, le client individuel ne connaît pas les autres victimes. Grâce à une procédure collective bénéficiant, en pratique, d'une certaine publicité (de nature institutionnelle si une disposition en ce sens figure dans la loi ou de nature médiatique), les personnes lésées pourront prendre conscience de leur situation. Outre que cette publicité permettra à la personne lésée de prendre conscience qu'elle n'est pas seule dans sa situation, elle permettra de l'informer de son préjudice et de ses droits en matière de réparation. En effet, dans l'exemple cité, de nombreux clients du fournisseur d'énergie ne sauraient probablement pas qu'une taxe indue leur a été facturée. La publicité réservée à la procédure collective peut également avoir un effet de correction à cet égard.

En outre, la procédure collective constituera également un moyen plus efficace et moins coûteux d'ester en justice. Les parties pourront regrouper leurs preuves. Les frais de procédure – comprenant notamment les frais d'expertise, les frais d'avocats, les frais de citation, les heures de travail des magistrats et du personnel des greffes... – ne devront être supportés qu'une seule fois et pourront être répartis entre les membres du groupe. La procédure collective permettra également de limiter les frais pour le tribunal. Les frais exposés pour des dizaines de procédures individuelles seront évidemment plus élevés que ceux afférents à une seule procédure pour des dizaines d'individus (en tout cas, les frais seront moins élevés étant donné que l'on évitera les «doubles emplois»).

Sur le plan du droit procédural, la procédure collective permettra également d'éviter les jugements en sens opposé.

Les victimes de dommages de masse seront souvent confrontées à l'insuffisance des moyens financiers dans le chef de l'auteur des dommages, ce qui peut entraîner, *in extremis*, une situation où le premier arrivé est le premier servi. Les victimes qui se rendent compte le

eerste een procedure inleiden tegen de aansprakelijke, zullen hun schade kunnen recupereren. De gedupeerden waarbij de schade zich pas op een veel later tijdstip manifesteert (zoals bij sluipende schade) zullen worden geconfronteerd met een insolvable debiteur. Een collectieve procedure kan deze wedloop van individuele procedures vermijden en zorgen voor een eerlijke verdeling van beperkte middelen.

In de praktijk is tevens gebleken dat een collectieve procedure een gunstige invloed heeft op het bereiken van een minnelijke schikking tussen de schadeveroorzaker en de gedupeerden. Een schadeveroorzaker zal enkel bereid zijn tot een minnelijke schikking wanneer een aantal (rechts)vragen zijn beantwoord zoals het aantal schadelijders en de door hen geleden schade. De collectieve procedure zal door het groeperen van de schadelijders en het bewijsmateriaal op deze vragen een antwoord bieden. Daar waar voor een grote groep schadelijders een «buitengerechtigde» schikking in de praktijk vaak niet mogelijk blijkt te zijn, kan een collectieve procedure tot een gunstig resultaat leiden. In dit kader kan worden verwezen naar de ervaring van de *class action* in de Verenigde Staten. In het jaar 2006 werden 89% van de *class actions* beëindigd door middel van een succesvolle schikking. In slechts 11% van de gevallen diende een rechterlijke uitspraak tussen te komen (zie de studie van T. E. WILLGING en S.R. WHEATMAN, «*Attorney choice of forum in class action litigation: What difference does it make?*», *Notre Dame Law Review*, vol. 81:2, 591).

Tenslotte kan worden gewezen op het afschrikwakkend effect (*deterrence*) dat een collectieve procedure heeft ten aanzien van de schadeverwekker. Schadeverwekkende actoren zullen de collectieve procedure als een zekere bedreiging ervaren waardoor het stellen van actieve schadeverwekkende handelingen minder aantrekkelijk zal worden (in het bijzonder wat betreft de strooischade).

Dit wetsvoorstel strekt er concreet toe om aan gedupeerden van massaschade een mogelijkheid te bieden op een efficiënte en economische wijze rechtsherstel te bekomen.

3. Rechtsvergelijkend overzicht

De ultieme vorm van het collectief actierecht is de zogenaamde *class action*. De Verenigde Staten kan worden beschouwd als dé koploper van deze proces-techniek waar de *class action* tegenwoordig volledig zit ingebakken in het maatschappelijk leven.

plus rapidement des dommages subis et qui sont les premiers à introduire une procédure contre le responsable pourront obtenir réparation de leurs dommages. Les victimes chez lesquelles les dommages ne se manifestent que beaucoup plus tard (comme dans le cas de dommages insidieux) seront confrontées à un débiteur insolvable. Une procédure collective permet d'éviter cette course aux procédures individuelles et de veiller à une répartition équitable en cas de moyens insuffisants.

Dans la pratique, il s'est également avéré qu'une procédure collective a une influence favorable sur la conclusion d'un règlement amiable entre l'auteur des dommages et les victimes. L'auteur des dommages ne sera disposé à conclure un règlement amiable qu'à partir du moment où une série de questions (de droit) auront trouvé une réponse, comme le nombre de personnes lésées et les dommages subis par ces dernières. La procédure collective fournira une réponse à ces questions grâce au regroupement des personnes lésées et des éléments de preuve. Là où une conciliation extrajudiciaire s'avère souvent impossible dans la pratique pour un grand groupe de personnes lésées, une procédure collective peut aboutir. Dans ce cadre, on peut renvoyer à l'expérience de la *class action* aux États-Unis. En 2006, 89% des *class actions* se sont conclues par une conciliation. Ce n'est que dans 11% des cas qu'un jugement judiciaire a dû intervenir (voir l'étude de T. E. WILLGING et S.R. WHEATMAN, «*Attorney choice of forum in class action litigation: What difference does it make?*», *Notre Dame Law Review*, vol. 81:2, 591).

Enfin, on peut souligner l'effet dissuasif (*deterrence*) d'une procédure collective sur l'auteur de dommages. Les auteurs de dommages percevront la procédure collective comme une certaine menace, de sorte qu'ils seront moins enclins à accomplir des actes dommageables (en particulier en ce qui concerne les dommages diffus).

La présente proposition de loi vise concrètement à offrir une possibilité aux victimes de dommages de masse d'obtenir réparation de manière efficace et économique.

3. Aperçu de droit comparé

La forme ultime du droit des actions collectives est la «*class action*». Les États-Unis peuvent être considérés comme les leaders par excellence de cette technique de procédure, la *class action* y faisant actuellement partie intégrante de la vie sociale.

De regelgeving kan worden teruggevonden in artikel 23 van de *Federal Rules of Civil Procedure*. De regeling komt erop neer dat een *representative* (zij het een natuurlijke of een rechtspersoon) kan optreden voor zijn *class* en zo een bindende beslissing kan verkrijgen, zonder dat eenieder aan de procedure dient deel te nemen. De rechter zal een *class action* slechts ontvankelijk verklaren wanneer de gemeenschappelijke vragen domineren over de individuele problemen (dit is de vraag van de *predominance*). Na het aanhangig maken van de vordering worden de individuele leden van de *class* (zijnde de gedupeerden die zich in een gelijkaardige situatie bevinden) hiervan op de hoogte gebracht en dit op een wijze zoals het meest gepast is in de gegeven omstandigheden. Deze kennisgeving is van belang voor de *opt-out* mogelijkheid: elk lid van de *class* zal van rechtswege gebonden zijn door de rechterlijke beschikking, tenzij uitdrukkelijk een verklaring wordt afgelegd in tegengestelde zin. Wie bijgevolg passief blijft zal gebonden zijn door de uitkomst van de procedure.

De *class action* naar Amerikaans recht gaat aanzienlijk verder dan de traditionele Belgische proceduremogelijkheden: één individu kan optreden namens een hele groep en een bindende uitspraak bekomen zonder dat er procesvolmachten vereist zijn, zonder dat de vraag naar de rechtspersoonlijkheid wordt gesteld en zonder dat het belang waarvoor wordt opgetreden wordt beoordeeld.

Hoewel de *class action* sterk onderhevig is aan kritiek en grondige herziening, hebben inmiddels een aantal landen – ook op het Europese continent met een traditie van *civil law* – één of andere vorm van collectieve proceduremogelijkheid voorzien.

Zo werd in Nederland op 21 juni 2005 de *Wet collectieve afwikkeling massaschade* aangenomen. Deze wet strekt ertoe een voorafgaandelijk tot stand gekomen schikking tussen de schadeveroorzaker(s) en de schadelijders, door de rechterlijke macht algemeen verbindend te verklaren. De schikking wordt in gemeen overleg aan de rechter voorgelegd (het Hof in Amsterdam heeft hiervoor de exclusieve bevoegdheid), die hierop een inhoudelijke controle uitoefent. Na de goedkeuring van de schikking wordt aan de schadelijders een termijn verleend waarin hen de mogelijkheid wordt geboden een verklaring af te leggen niet te willen gebonden zijn door de schikking. Bij gebreke hieraan zal de tussengekomen schikking automatisch op hen van toepassing zijn (zogenoemde *opt out* regeling). Inmiddels zijn reeds twee spraakmakende schikkingen verbindend verklaard op grond van de *Wet collectieve afwikkeling massaschade*: DES-schikking (arrest van het Hof van Amsterdam dd. 1 juni 2006) en de DEXIA-schikking (zogenoemde

La réglementation figure à l'article 23 des *Federal Rules of Civil Procedure*. En vertu de cette dernière, un *representative* (une personne physique ou morale) peut ester en justice pour sa *class* et obtenir ainsi une décision contraignante, sans que chaque individu appartenant à la classe doive prendre part à la procédure. Le juge ne déclarera une *class action* recevable que si les demandes communes l'emportent sur les problèmes individuels (il s'agit de la question de la prédominance). Après la saisine, les membres individuels de la *class* (à savoir les personnes lésées qui se trouvent dans une situation similaire) en seront informés, de la manière la plus appropriée qui soit dans les circonstances données. Cette notification est importante pour la possibilité d'*opt-out*: chaque membre de la *class* sera lié de plein droit par la décision judiciaire, à moins qu'il ne fasse expressément une déclaration allant dans le sens contraire. Par conséquent, tout membre qui reste passif sera lié par le résultat de la procédure.

La *class action* prévue dans le droit américain va beaucoup plus loin que les possibilités de procédure belges traditionnelles: un seul individu peut ester en justice au nom de tout un groupe et obtenir le prononcé d'un jugement ayant autorité de chose jugée sans qu'une procuration soit exigée, sans que l'on pose la question de la personnalité juridique et sans que l'on évalue l'intérêt dans lequel l'action est introduite.

Bien que la *class action* soit soumise à une forte critique et à une révision approfondie, un certain nombre de pays – également des pays du continent européen ayant une tradition de *civil law* – ont entre-temps prévu une possibilité de procédure collective sous l'une ou l'autre forme.

C'est ainsi que les Pays-Bas ont adopté, le 21 juin 2005, la loi relative au règlement collectif des dommages de masse (*Wet collectieve afwikkeling massaschade*). Cette loi vise à faire déclarer obligatoire par le pouvoir judiciaire un arrangement intervenu préalablement entre l'auteur (ou les auteurs) des dommages et les victimes des dommages. C'est d'un commun accord que le juge, qui statuera sur le fond, sera saisi de l'arrangement (la cour d'Amsterdam dispose d'une compétence exclusive en la matière). Une fois l'arrangement approuvé, un délai est accordé aux victimes des dommages pendant lequel elles se voient offrir la possibilité de faire une déclaration selon laquelle elles ne souhaitent pas être liées par l'arrangement. À défaut, l'arrangement intervenu leur sera automatiquement applicable (la règle dite *opt-out*). Dans l'intervalle, deux arrangements révélateurs ont été rendus obligatoires en application de la loi relative au règlement collectif des dommages de masse: l'arrangement DES (arrêt de la

Duisenbergregeling, arrest van het Hof van Amsterdam dd. 25 januari 2007). Momenteel is voor het Hof van Amsterdam een verzoek hangende om een schikking verbindend te verklaren gesloten tussen Shell en zijn aandeelhouders.

In de Nederlandse rechtsleer wordt de bedenking gemaakt dat de Wet collectieve afwikkeling massaschade slechts deels tegemoet komt aan de eisen van slachtoffers van massaschade. Immers wordt uitgegaan van een ideaal standpunt waarbij partijen buitengerechtelijk tot een schikking zullen komen, hetgeen in de praktijk niet steeds haalbaar is. Mede om die reden wordt in de Nederlandse rechtsleer geijverd voor een meer algemene proceduremogelijkheid waarbij individuele gedupeerden een schadevergoeding kunnen bekomen.

In Duitsland werd op 16 augustus 2005 de zogenaamde *Kapitalanleger-Musterverfahrensgetz* aangenomen, vrij vertaald als «Wet op de modelprocedure voor aandeelhouders». Het materieel toepassingsgebied van de wet is strikt beperkt tot vorderingen van aandeelhouders. In een eerste fase wordt een modelprocedure gevoerd waarbij gemeenschappelijke rechtsvragen worden beantwoord. In een tweede fase kunnen individuele schadelijders een vordering tot schadevergoeding indienen op grond van het tussengekomen modelvonnis.

In Zweden werd bij Wet van 1 januari 2003 de *Lagen om Grupprättegång 2002:599* ingevoerd. Deze wet voert voor het eerst op het Europese continent een mogelijkheid van «veralgemeende» collectieve procedure in en beperkt zich niet tot een bepaald materieel rechtsgebied. Een schadelijder kan de rechter verzoeken de door hem ingeleide individuele procedure verder te zetten als een collectieve procedure en kan op die manier uitspraak bekomen voor meerdere schadelijders. De gedupeerden die niet werden betrokken bij de collectieve procedure kunnen naderhand een verklaring indienen dat zij tevens willen gebonden zijn door de uitspraak (*opt in* systeem). Hieraan kan worden toegevoegd dat de Zweedse wetgeving tevens de bevoegdheid toekent aan een publieke actor (zijnde een door de regering aangeduide autoriteit) en aan verenigingen om een dergelijke vordering in te leiden. Beide vorderingen kunnen evenwel enkel materies van consumentenrecht of milieurecht bevatten.

Het invoeren van één of andere vorm van collectieve procedure wordt duidelijk als een noodzaak beschouwd. Naast praktische overwegingen en het invullen van een aantal maatschappelijke functies, speelt nog een andere factor een grote rol: massaschade is mede de oorzaak van toenemende internationalisering en globalisering. De juridische conflicten die hierdoor ontstaan zullen

cour d' Amsterdam du 1er juin 2006) et l'arrangement DEXIA (le règlement «Duisenberg», arrêt de la cour d'Amsterdam du 25 janvier 2007). Pour l'heure, la cour d'Amsterdam est saisie d'une demande visant à rendre obligatoire un arrangement conclu entre Shell et ses actionnaires.

La doctrine néerlandaise observe que la loi relative au règlement collectif des dommages de masse ne rencontre que partiellement les exigences des victimes. Elle part en effet du principe, idéal, que les parties concluront un arrangement en dehors de la sphère judiciaire, ce qui n'est pas toujours possible dans la pratique. C'est notamment pour cette raison que la doctrine néerlandaise défend l'idée d'une procédure plus générale permettant à des personnes lésées d'obtenir individuellement réparation..

L'Allemagne à adopté, le 16 août 2005, la *Kapitalanleger-Musterverfahrensgetz*, qui pourrait se traduire par «loi sur la procédure-type pour les actionnaires». Le champ d'application matériel de la loi est strictement limité aux demandes émanant d'actionnaires. Dans une première phase, une procédure-type est engagée, qui répond à des questions juridiques communes. Dans un deuxième temps, les victimes individuelles peuvent introduire une action en réparation en application du jugement-type intervenu.

En Suède, la loi du 1er janvier 2003 a instauré les *Lagen om Grupprättegång 2002:599*. Cette loi introduit, pour la première fois sur le continent européen, une possibilité de procédure collective «généralisée» et ne se limite pas à un domaine matériel particulier du droit. La victime d'un dommage peut demander au juge de poursuivre la procédure individuelle qu'elle a engagée en tant que procédure collective et obtenir ainsi un jugement s'appliquant à plusieurs victimes. Les personnes lésées qui n'étaient pas associées à la procédure collective peuvent faire, par la suite, une déclaration indiquant qu'elles souhaitent également être liées par le jugement (système *opt-in*). On peut ajouter que la législation suédoise habilite également un acteur public (à savoir une autorité désignée par le gouvernement) et certaines associations à introduire une telle demande. Ces demandes ne peuvent toutefois concerner que des matières relevant du droit des consommateurs ou du droit environnemental.

L'instauration de l'une ou l'autre forme de procédure collective est clairement jugée nécessaire. En dehors de considérations pratiques et d'un certain nombre d'aspects sociaux, un autre facteur joue un rôle important: les dommages de masse contribuent à l'internationalisation et à la globalisation croissante. Les conflits juridiques qui en résultent auront souvent des implications

vaak grensoverschrijdende aspecten met zich meebrengen. Zo kan worden gedacht aan het geval waarbij een onderneming naar Nederlands recht zowel handel drijft op de Belgische als op de Nederlandse markt en schade veroorzaakt aan tientallen consumenten. Bij het zoeken naar de bevoegde rechter zullen, gelet op het materiële toepassingsgebied, de verwijzingsregels uit de Brussel I Verordening de bevoegde rechter aanwijzen. De Brussel I Verordening gaat echter niet steeds uit van één exclusief forum en geeft daardoor de eisende partij de mogelijkheid om een forum te kiezen. Zo bijvoorbeeld, kan een vordering uit onrechtmatige daad niet enkel worden ingesteld bij de rechter waar de schadeverwekkende handeling zich heeft voorgedaan (*forum delicti commissi*) maar bij uitbreiding eveneens bij de rechter waar de schade zich heeft gemanifesteerd (dit door de interpretatie die het Hof van Justitie geeft aan artikel 5, 3 Brussel I Verordening in het arrest «Handelskwekerij bier / Mines de potasse d'Alsace», Hof EG 30 november 1971, nr. C-21-76, *Jur.H.v.J.* 1976, 1735). Het gebrek aan internationale coördinatie van schadeclaims kan een pervers effect teweegbrengen. Een slachtoffer dat de keuze heeft tussen twee fora, waarbij het ene wel in een collectieve procedure voorziet en de ander niet tegemoet komt aan de bijzondere vereisten van massaschade, zal alles in het werk stellen om zijn vordering in te passen in het eerste forum. Deze vaststelling zal leiden tot een Europees *forum shopping* waarbij Nederland met zijn WCAM of Zweden met de *Lagen om Grupprättegång* een bijzonder aantrekkelijk forum zal worden en België te allen prijze zal worden vermeden.

Tot deze vaststelling is men naar verluidt onlangs gekomen in Nederland met de voor het Hof van Amsterdam hangende Shell-zaak. In deze zaak tracht Shell een collectieve schikking te treffen met zijn aandeelhouders voor de schade die zij hebben geleden door boekhoudkundige fouten van Shell. De Wet collectieve afwikkeling massaschade heeft aan Shell de mogelijkheid geboden de zaak in Nederland aanhangig te maken, daar waar het risico reëel was dat deze zaak voor de Amerikaanse rechtbanken zou worden ingeleid met een mondiale *class action* tot gevolg. De gevolgen daarvan zouden voor Shell desastreus zijn geweest.

Het feit dat België nog steeds geen collectieve procedure heeft, zal er toe leiden dat België in de toekomst niet als een gunstig forum zal worden beschouwd, dit ondanks de internationale troeven die België heeft als zenuwcenter van de Europese Unie.

transfrontalières. Ainsi en est-il, par exemple, d'une entreprise de droit néerlandais qui, à la fois active sur le marché belge et sur le marché néerlandais, occasionne des dommages à des dizaines de consommateurs. Lors de la désignation du juge compétent, ce sont les règles de rattachement du Règlement Bruxelles I qui, compte tenu du champ d'application matériel, détermineront le juge compétent. Le Règlement Bruxelles I ne prévoit cependant pas toujours une juridiction exclusive, laissant dès lors au demandeur la possibilité de choisir sa juridiction. Ainsi, par exemple, une action en responsabilité non contractuelle peut être introduite non seulement auprès du juge dans le ressort duquel le fait dommageable s'est produit (*forum delicti commissi*), mais aussi, par extension, auprès du juge dans le ressort duquel les dommages se sont manifestés (et ce, par suite de l'interprétation que la Cour de Justice a donnée de l'article 5, 3 du Règlement Bruxelles I dans l'arrêt «*Handelskwekerij bier / Mines de potasse d'Alsace*» CJCE 30 novembre 1971, n° C-21-76, *Jur CJ.* 1976, 1735). L'absence de coordination internationale des demandes en dommages et intérêts peut entraîner un effet «pervers». La victime qui a le choix entre deux juridictions, l'une prévoyant une procédure collective et l'autre ne répondant pas aux exigences spécifiques en matière de dommages de masse, mettra tout en œuvre afin de faire relever sa demande de la première juridiction. Cette constatation débouchera sur un phénomène de «forum shopping» européen, dans le cadre duquel les juridictions des Pays-Bas, avec leur loi relative au règlement collectif de dommages de masse, et la Suède, avec les *Lagen om Grupprättegång*, deviendront particulièrement attrayantes, alors que la Belgique sera évitée à tout prix.

Il semble que l'on serait récemment arrivé à cette constatation aux Pays-Bas à la faveur de l'affaire Shell dont a été saisie la Cour d'Amsterdam. Dans cette affaire, Shell s'efforce de conclure un règlement collectif avec ses actionnaires pour réparer le préjudice qu'ils ont subi en raison d'erreurs comptables commises par Shell. La loi néerlandaise sur le règlement collectif de dommages de masse a permis à Shell de saisir les tribunaux néerlandais alors qu'il existait un risque bien réel de voir cette affaire portée devant les tribunaux américains, ce qui aurait donné lieu à une action collective mondiale débouchant sur des conséquences désastreuses pour Shell.

Dès lors qu'il n'existe toujours pas, en droit belge, de procédure permettant d'introduire une action d'intérêt collectif, la Belgique ne pourra être considérée à l'avenir comme un forum propice en la matière en dépit de ses atouts internationaux en tant que centre névralgique de l'Union européenne.

4. Toelichting bij dit voorstel

Dit wetsvoorstel is erop gericht een collectieve procedure in te voeren, zonder deze te beperken tot een bepaalde materie. In het parlement zijn in het verleden reeds meerdere voorstellen ingediend over collectief procederen in een of andere vorm, zij het steeds op fragmentarische wijze (zie onder meer het wetsvoorstel van 22 februari 2008 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde verenigingen een vorderingsrecht toe te kennen ter verdediging van collectieve belangen, *Parl. St. Kamer DOC 52 0872/001*, en het Wetsvoorstel van 16 augustus 2007 tot aanvulling van artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek en artikel 3 van de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, met het oog op de instelling ten voordele van de verenigingen van een rechtsvordering ter verdediging van collectieve belangen, *Parl. St. Kamer DOC 52 0109/001*).

Dit voorstel beoogt door een nieuw hoofdstuk toe te voegen aan het Boek IV Bijzondere Rechtsplegingen van het Deel IV Burgerlijke Rechtspleging, een basisprocedure in te voeren waarbij rechtsherstel kan worden gezocht voor slachtoffers van massaschade.

Het wetsvoorstel gaat uit van een tweeledige procedure. De eerste fase heeft een duidelijke collectieve dimensie. De partij die een procedure heeft ingeleid en vaststelt dat er meerdere gedupeerden zijn met een quasi identieke vordering, kan de rechter verzoeken zijn individuele procedure te erkennen als een collectieve procedure. Indien de rechter dit verzoek toestaat, dient hij de groep waarop de procedure van toepassing zal zijn te definiëren. De rechter bepaalt welk schadegeval wordt gevisieerd door de collectieve procedure en omschrijft de gedupeerden die zich erbij kunnen aansluiten. Dit wetsvoorstel gaat (zoals verder uiteengezet) uit van een *opt in* procedure waarbij gedupeerden enkel zullen gehouden zijn door de beslissing van de rechter indien zij daartoe een uitdrukkelijke verklaring afleggen.

De *opt in* procedure ligt het dichtst bij de rechtstraditie van de Europees continentale rechtstelsels. Het zou immers volstrekt strijdig zijn met de fundamentele beginselen van ons rechtstelsel (zoals die worden verwoord in artikel 6 EVRM) dat iemand, zonder zijn toestemming daartoe te verlenen, in rechte zou kunnen worden vertegenwoordigd en zou gebonden zijn door een definitieve rechterlijke beslissing op basis van een procedure waarbij hij geen partij was. Het *opt in* systeem respecteert deze fundamentele beginselen. Een slachtoffer van massaschade zal pas gebonden zijn door de collectieve procedure en de einduitspraak indien hij daarvoor uitdrukkelijk zijn toestemming heeft gegeven.

4. Développements de cette proposition

La présente proposition de loi vise à instaurer une procédure d'action collective sans limiter celle-ci à une matière particulière. Au parlement, plusieurs propositions ont déjà été déposées par le passé portant sur des procédures collectives sous l'une ou l'autre forme, mais toujours de manière fragmentée (voir notamment la proposition de loi du 22 février 2008 modifiant le Code judiciaire en vue d'accorder aux associations le droit d'introduire une action d'intérêt collectif, Doc. Parl. Chambre DOC 52 0872/001, et la proposition de loi du 16 août 2007 complétant l'article 17 du Code judiciaire et l'article 3 du titre préliminaire du Code d'instruction criminelle en vue d'instaurer au profit des associations une action d'intérêt collectif, Doc. Parl., Chambre DOC 52 0109/001).

La présente proposition vise, par l'ajout d'un nouveau chapitre dans le Livre IV «Procédures particulières» de la Quatrième partie «De la procédure civile», à instaurer une procédure permettant aux victimes d'un dommage de masse d'obtenir réparation.

La proposition de loi prévoit une procédure en deux phases. La première phase a une dimension clairement collective. La partie qui a introduit une procédure et constate qu'il y a plusieurs personnes lésées ayant une demande quasiment identique peut demander au juge de reconnaître sa procédure individuelle comme une procédure collective. S'il fait droit à cette requête, le juge doit définir le groupe auquel la procédure s'appliquera. Le juge détermine le sinistre visé par la procédure collective et définit les personnes lésées qui peuvent s'y rallier. La présente proposition de loi se fonde (comme exposé plus loin) sur une procédure *opt in*, les personnes lésées n'étant tenues par la décision du juge que si elles font une déclaration expresse en ce sens.

La procédure *opt in* est celle qui est la plus proche de la tradition des systèmes juridiques d'Europe continentale. Il serait en effet tout à fait contraire aux principes fondamentaux de notre système juridique (tels qu'ils sont formulés à l'article 6 de la C.E.D.H.) qu'une personne puisse, sans avoir donné préalablement son consentement, être représentée en justice et être tenue par une décision judiciaire définitive sur la base d'une procédure à laquelle elle n'était pas partie. Le système *opt in* respecte ces principes fondamentaux. Une victime d'un dommage de masse ne sera tenue par la procédure collective et la décision finale que si elle il y a expressément consenti.

In die eerste «collectieve» fase zullen antwoorden worden gezocht op de vragen die voor de groep schadelijders gemeenschappelijk zijn: Wie is de aansprakelijke? Wat is de grondslag van de aansprakelijkheid? Is de vordering verjaard? Het antwoord op deze gemeenschappelijke vragen zal de rechter geven in een tussenvonnis.

Pas in een volgende fase krijgt de procedure een meer individueel karakter. Op dat ogenblik wordt rekening gehouden met elementen eigen aan de individuele schadelijders zoals de mate van eigen schuld, de grootte van de schade ... In het vonnis dat een einde stelt aan de procedure zal op grond van de bevindingen uit het tussenvonnis, aan iedere schadelijder een concrete schadevergoeding worden toegekend.

De opsplitsing van de collectieve procedure in twee fasen biedt verschillende voordelen:

- de individuele leden van de groep hebben rustig de tijd om zich aan te melden bij de collectieve procedure. Van zodra de rechter de groep heeft gedefinieerd en publiciteit geeft aan zijn beslissing omtrent de samenstelling van de groep, begint een door de rechter bepaalde termijn te lopen waarbinnen de gedupeerden zich dienen aan te melden. Inmiddels zal de collectieve procedure evenwel worden verder gezet en zullen de gemeenschappelijke vragen worden behandeld. Er kunnen door de partijen reeds besluiten worden opgesteld, derde betrokkenen kunnen worden gedagvaard in gedwongen tussenkomst, een deskundige kan worden aangesteld... deze eerste fase van de procedure zal bijgevolg geen vertraging oplopen door de (mogelijks langzame) samenstelling van de groep;

- in de praktijk blijkt een minnelijke regeling vaak niet mogelijk doordat onduidelijkheid bestaat over het aantal slachtoffers die zullen gebonden zijn door de regeling en over de aansprakelijke partij. De collectieve fase zal worden beëindigd met het antwoord op beide vragen. Op dat ogenblik zal de groep inmiddels gevormd zijn en zal een antwoord zijn geboden op de gemeenschappelijke vragen. Doordat deze antwoorden zullen zijn vastgelegd in een gerechtelijke beslissing (tussenvonnis) en dus een zeker (moreel) gezag zullen hebben, zal mogelijks sneller een minnelijke regeling worden bereikt. Hierbij kan opnieuw worden verwezen naar hoger vermelde cijfers omtrent de minnelijke schikkingen in een *class action*.

- in een collectieve procedure zoals de Amerikaanse *class action* bestaat het risico dat bij het beoordelen van de schade van de gedupeerden, te veel wordt veralgemeend en te weinig rekening wordt gehouden met de individuele elementen van de verschillende dossiers.

Dans cette première phase «collective», le juge tentera de trouver des réponses aux questions qui sont communes au groupe de personnes lésées: Qui est le responsable? Quel est le fondement de la responsabilité? L'action est-elle prescrite? Le juge répondra à ces questions communes dans un jugement interlocutoire.

Ce n'est que dans une phase suivante que la procédure acquiert un caractère plus individuel. À ce moment, il est tenu compte des éléments propres à chaque personne lésée, comme le degré de faute propre, l'ampleur du préjudice, etc. Dans le jugement qui met fin à la procédure, une indemnisation concrète sera accordée à chaque victime sur la base des constatations du jugement interlocutoire.

La ventilation de la procédure collective en deux phases présente plusieurs avantages:

- chaque membre du groupe a tout le temps pour se rallier à la procédure collective. Dès que le juge a défini le groupe et qu'il publie sa décision concernant la composition de ce groupe, un délai fixé par lui commence à courir, délai dans lequel les personnes lésées doivent se faire connaître. Entre-temps, la procédure collective sera cependant poursuivie et les demandes communes seront examinées. Les parties peuvent déjà rédiger des conclusions, des tiers concernés peuvent être cités en intervention forcée, un expert peut être désigné, etc. Cette première phase de la procédure ne subira donc pas de retard en raison de la constitution (éventuellement lente) du groupe;

- en pratique, il n'est souvent pas possible de trouver un règlement à l'amiable, parce que l'on ne sait pas clairement combien de victimes seront liées par le règlement ni qui est la partie responsable. La phase collective se terminera par la réponse à cette question. À ce moment, le groupe aura entre-temps été formé et une réponse aura été donnée aux questions communes. Comme ces réponses seront coulées dans une décision judiciaire (un jugement interlocutoire) et auront donc une certaine autorité (morale), il sera peut-être possible d'arriver plus rapidement à un règlement à l'amiable. À cet égard, il peut une nouvelle fois être renvoyé aux chiffres susmentionnés concernant les transactions dans le cadre d'une *class action*;

- dans le cadre d'une procédure collective comme la *class action* américaine, on s'expose au risque que, lors de l'évaluation du préjudice subi par la personne lésée, on généralise par trop et on ne tienne pas suffisamment compte des éléments individuels des différents dossiers.

Slachtoffers worden in categorieën ingedeeld en krijgen een vergoeding afhankelijk van de categorie waartoe ze behoren. Daarbij wordt niet gekeken naar de eigen, individuele schade. In ons Belgisch recht wordt echter slechts een vergoeding toegewezen voor de persoonlijke schade van het slachtoffer onder de voorwaarde dat die schade genoegzaam bewezen is (deze theorie wordt enigszins genuanceerd door het toekennen van een billijke vergoeding of een vergoeding die *ex aequo et bono* wordt begroot). Door een individuele fase in te voeren kan rekening worden gehouden met de specifieke eigenschappen van de verschillende schadegevallen.

Tevens dient de financiering van een collectieve procedure te worden toegelicht. Het dient te worden vastgesteld dat het organiseren van een collectieve procedure nauw samenhangend is met de vraag naar de financiering ervan. Immers berust een collectieve procedure op het principe dat slechts enkele partijen effectief optreden als procespartijen terwijl de procedure wordt gevoerd in naam van tal van individuen. Het feit dat slechts enkele partijen optreden in de procedure, brengt met zich mee dat enkel zij als aanspreekpunt kunnen gelden voor het betalen van de kosten.

In de Amerikaanse *class action* draagt de raadsman van de verzoekende partij de kosten van de procedure. Dit brengt met zich mee dat aan die raadsman strenge financiële eisen worden gesteld. Een rechter zal slechts akkoord gaan met de door de verzoekende partij voorgestelde raadsman wanneer die kan aantonen over voldoende financiële middelen te beschikken teneinde de *class action* procedure te financieren (artikel 23g van de *Federal rules of civil procedure*). Het hoeft niet gezegd dat dit gegeven leidt tot een «klasse»-advocatuur waarbij enkel de grote kantoren een *class action* kunnen voeren.

Het feit dat de raadsman van de verzoekende partij de kosten dient voor te schieten heeft aanleiding gegeven tot een specifiek kenmerk van de *class action* procedure: het systeem van de *contingency fees*. Dit systeem laat een advocaat toe zijn ereloon te bepalen in functie van het behaalde resultaat: indien de advocaat verliest zal zijn cliënt geen vergoeding dienen te betalen; wint de advocaat de rechtszaak dan mag hij van het behaalde resultaat een bepaalde som voorafnemen. Dit heeft tot gevolg dat het risico om te procederen niet langer bij de partijen ligt maar berust bij de advocaat. Hij investeert voortaan in een procedure en draagt het financiële risico hiervan. Voor dit systeem dient letterlijk een prijs te worden betaald: de vergoedingen van de advocaten die een *class action* winnen, zijn in het verleden vaak exorbitant gebleken. In sommige gevallen hielden de individuele leden van de class, na afname van de erelonen van de advocaat (of vaak een team van advocaten), geen

Les victimes sont réparties en catégories et reçoivent une indemnisation en fonction de la catégorie à laquelle elles appartiennent. Le préjudice individuel propre n'est pas pris en considération. Le droit belge ne permet cependant que d'indemniser le préjudice personnel de la victime, à condition que ce préjudice soit suffisamment démontré (cette théorie est quelque peu nuancée par l'octroi d'une indemnité équitable ou d'une indemnité fixée *ex aequo et bono*). L'instauration d'une phase individuelle permet de tenir compte des caractéristiques spécifiques des différents sinistres.

De même, il convient d'expliquer le financement d'une procédure collective. Force est de constater que l'organisation de ce type de procédure soulève presque automatiquement la question de son financement. En effet, une procédure collective repose sur le principe selon lequel seules quelques personnes interviennent effectivement en tant que parties au procès, alors que la procédure est intentée au nom de nombreux individus. De ce fait, on ne peut s'adresser qu'à ces personnes pour le paiement des frais.

Selon la *class action* américaine, c'est l'avocat de la partie requérante qui supporte les frais de la procédure. Par conséquent, il doit satisfaire à des exigences financières strictes. Un juge n'acceptera l'avocat proposé par la partie requérante que si celui-ci peut prouver qu'il dispose de moyens suffisants pour financer la procédure de *class action* (article 23g des Règles fédérales de procédure civile). Inutile de préciser que ce système a donné lieu à une forme d'«aristocratie» au sein de la profession, seuls les grands bureaux d'avocats pouvant tenter une *class action*.

Le fait que le conseil de la partie requérante doit avancer l'argent pour les frais est à l'origine d'une caractéristique spécifique de la procédure de *class action*: le système des *contingency fees*. Ce système permet à l'avocat de déterminer ses honoraires en fonction du résultat obtenu: s'il perd le procès, son client ne devra pas le payer; dans le cas contraire, l'avocat peut prélever un certain montant sur le dédommagement obtenu. Il s'ensuit que les risques liés à la procédure ne pèsent plus sur les parties, mais sur l'avocat. Désormais, c'est lui qui investit dans une procédure et en supporte le risque financier. Mais ce système a un prix: les honoraires des avocats qui gagnent une *class action* se sont souvent avérés exorbitants par le passé. Dans certains cas, après prélèvement des honoraires de l'avocat (ou, souvent, d'une équipe d'avocats), il ne restait plus rien du dédommagement pour les membres de la class. À partir de ce moment, les intérêts de la class ne coïncident plus

schadevergoeding meer over. Het belang van de *class* zal op dat ogenblik niet langer overeenstemmen met de belangen van de raadsman van de *class*. Dergelijke misbruiken hebben in de Verenigde Staten geleid tot de *Class Action Fairness Act* van 2005. Deze wet legt restricties op in het afnemen van het ereloon op de aan de *class* toegekende schadevergoeding.

Ons Belgisch recht laat een *contingency fee* systeem niet toe. Artikel 446ter Ger.W. houdt een absoluut verbod in om gebruik te maken van een honorariumregeling die afhankelijk wordt gemaakt van het te behalen resultaat. Een dergelijke regeling wordt als strijdig met de openbare orde beschouwd en is bijgevolg volstrekt nietig.

Niettemin lijkt het in de praktijk aangewezen om de kosten van de collectieve procedure niet uitsluitend te laten wegen op de verzoekende partij. Immers is er geen enkele schadelijder die een collectieve procedure zal willen instellen indien hij daarvoor de kosten zal moeten dragen en de erelonen van de advocaat zal moeten voorschieten op risico dat de vordering wordt afgewezen en hij zijn investeringen derhalve niet zal kunnen verhalen op de leden van de groep. De hoger genoemde doelstellingen van *Access to Justice* en het bestraffend optreden zullen daardoor onmogelijk kunnen worden gerealiseerd. Deze vaststellingen verantwoorden op zich het zoeken naar een alternatieve financieringsbron voor de collectieve procedure.

Dit wetsvoorstel stelt voor om de collectieve procedure te financieren door een overheidsfonds. We stellen concreet voor om het bestaande Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden deze bijkomende taak toe te vertrouwen. Dit fonds zal deels worden gefinancierd door de individuele bijdragen van de leden van de groep, deels door overheidsmiddelen. De gedupeerden die zich wensen aan te sluiten bij de collectieve procedure zullen een individuele inbreng moeten doen teneinde de kosten van de procedure te financieren. Deze inbreng kan worden gekwalificeerd als een soort van waarborg. De leden van de groep zullen bij negatieve uitkomst van de procedure nooit meer kwijt zijn dan de inbreng die ze hebben gedaan. Wordt de procedure evenwel gewonnen, dan zullen de leden integraal het door hen ingelegde bedrag terugkrijgen.

Op het einde van de procedure wordt een afrekening gemaakt. Bij verlies van de procedure zullen de individuele leden maximaal hun inbreng kwijt zijn. Indien de kosten de inbrengen overstijgen zal het fonds definitief het saldo van de kosten ten laste nemen. Wordt de procedure door de groep gewonnen dan worden de kosten van de procedure ten laste gelegd van de tegenpartij (de schadeveroorzaker). Dit zal ertoe leiden dat de leden van de groep een schadevergoeding zullen

à ceux de son avocat. Ce genre d'abus a donné lieu au *Class Action Fairness Act* en 2005 aux États-Unis. Cette loi prévoit des restrictions pour le prélèvement des honoraires sur le dédommagement octroyé à la *class*.

Notre droit belge n'autorise pas le système de *contingency fee*. L'article 446ter du Code judiciaire implique l'interdiction absolue d'honoraires exclusivement liés au résultat de la contestation. Un tel système est considéré contraire à l'ordre public et par conséquent entaché de nullité absolue.

Néanmoins, il semble indiqué, dans la pratique, de ne pas faire peser les frais de la procédure collective uniquement sur la partie demanderesse. En effet, aucune victime ne voudra lancer une procédure collective si elle doit en supporter les frais et avancer les honoraires de l'avocat tout en s'exposant au risque que l'action soit rejetée et qu'elle ne puisse dès lors pas récupérer ses investissements auprès des membres du groupe. Cette situation empêchera la réalisation des objectifs mentionnés ci-dessus d'accès à la justice et de sanction. Ces constatations justifient à elles seules la recherche d'une source de financement alternative en faveur de la procédure collective.

La présente proposition de loi propose de financer la procédure collective par le biais d'un fonds public. Nous proposons concrètement de confier cette mission supplémentaire au Fonds spécial d'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence. Ce fonds sera en partie financé par les contributions individuelles des membres du groupe, en partie par des fonds publics. Les victimes qui souhaitent s'associer à la procédure collective devront consentir un apport individuel afin de couvrir les frais de procédure. Cet apport peut être considéré comme une sorte de garantie. En cas d'issue défavorable de la procédure, les membres du groupe ne perdront jamais plus que l'apport qu'ils ont consenti. Si la procédure tourne à leur avantage, les membres récupéreront l'intégralité de leur mise de départ.

Un décompte est opéré à la fin de la procédure. Si le groupe est la partie succombante, chaque membre perdra au maximum son apport. Si les frais excèdent le montant global des apports, le fonds prendra définitivement à sa charge le solde des frais. Si la procédure est gagnée par le groupe, les frais de procédure sont mis à charge de la partie adverse (génératrice du dommage). Cette situation aura pour conséquence que les membres du groupe seront indemnisés par la partie adverse et

krijgen van de tegenpartij en het fonds de inbreng aan de individuele leden zal terugbetalen (waarborgfunctie van de inbreng). De procedurekosten die de schadeveroorzaker zal moeten betalen, zullen door het fonds worden ingevorderd. Het risico van niet-betaling zal dan ook ten laste worden genomen van het fonds en niet door de individuele leden van de groep.

Ons gerechtelijk recht kent niet het systeem waarbij de volledige procedurekosten ten laste van de verliezende partij worden gelegd. Wat de advocatenkosten betreft zal de verliezende partij enkel een vastgelegde rechtsplegingvergoeding dienen te betalen en niet de werkelijke kost. Ook in een collectieve procedure zal dit het geval zijn. De schadeveroorzaker die wordt veroordeeld tot de kosten zal niet worden veroordeeld tot de volledige advocatenkost doch tot de vastgestelde rechtsplegingvergoeding. Die rechtsplegingvergoeding zal verschuldigd zijn aan het fonds. Immers zal het fonds de advocatenkosten voorschieten. Het saldo van het ereloon van de advocaat zal tevens door het fonds worden gedragen.

Wij menen dat het huidige Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden (ingevoerd bij wet van 22 april 2003) kan worden ingeschakeld voor de financiering van de collectieve procedure. Het Fonds wordt mede gefinancierd door bijdragen die door de rechter worden opgelegd bij iedere veroordeling tot een criminele of correctionele hoofdstraf. Het Fonds wordt beheerd door een commissie die is samengesteld uit leden van de magistratuur, advocatuur en ambtenarij. Deze samenstelling lijkt een perfect evenwicht te bieden tussen de verschillende belanghebbenden die betrokken zijn bij de financiering van de voorgestelde procedure: de belangen van de advocaten, van de rechterlijke macht en van de overheid. Zo zal deze commissie de kosten van de advocaat uitbetalen waarbij het evident in het belang van de advocaat is dat de beslissing hieromtrent wordt genomen door een commissie samengesteld uit magistraten, advocaten en ambtenaren.

Het feit dat een overheidsfonds de collectieve procedure mede financiert kan worden verantwoord op grond van de «openbare» functies die een collectieve procedure vervult zoals het verbeteren van de toegang tot het gerecht en het bestraffend optreden daar waar er anders straffeloosheid zou zegevieren.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Wij opteren ervoor om in het vierde deel van boek IV van het Gerechtelijk Wetboek een hoofdstuk in te voegen met als opschrift «De collectieve procedure». De collectieve procedure dient te worden beschouwd

que le fonds remboursera à chaque membre son apport (fonction de garantie de l'apport). Les frais de procédure que devra payer le générateur du dommage, seront recouverts par le fonds. Le risque de non-paiement sera dès lors pris en charge par le fonds et pas par chaque membre du groupe.

Notre droit judiciaire ne connaît pas le système en vertu duquel l'ensemble des frais de procédure sont supportés par la partie succombante. En ce qui concerne les frais d'avocat, la partie succombante devra uniquement payer une indemnité de procédure déterminée, et pas les frais réels. Ce sera également le cas dans le cadre d'une procédure collective. L'auteur des dommages condamné aux frais ne sera pas condamné à l'ensemble des frais d'avocat mais à l'indemnité de procédure fixée. Cette indemnité de procédure sera due au fonds. En effet, le fonds avancera les frais d'avocat. Le solde des honoraires de l'avocat sera également supporté par le fonds.

Nous estimons que l'on peut faire appel à l'actuel Fonds spécial pour l'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence (instauré par la loi du 22 avril 2003) pour le financement de la procédure collective. Le Fonds est cofinancé par les contributions imposées par le juge lors de chaque condamnation à une peine principale criminelle ou correctionnelle. Le Fonds est géré par une commission constituée de membres de la magistrature, du barreau et de la fonction publique. Cette composition semble garantir un parfait équilibre entre les différentes parties intéressées associées au financement de la procédure proposée: les intérêts des avocats, du pouvoir judiciaire et des autorités. Ainsi, cette commission paiera les frais d'avocat; à cet égard, il est évidemment dans l'intérêt de l'avocat que la décision en la matière soit prise par une commission constituée de magistrats, d'avocats et de fonctionnaires.

Le fait qu'un fonds public cofinance la procédure collective peut être justifié par les fonctions «publiques» remplies par une procédure collective, comme l'amélioration de l'accès à la justice et la répression là où, sinon, triompherait l'impunité.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Nous optons pour l'insertion d'un chapitre intitulé «De la procédure collective» dans la quatrième partie du livre IV du Code judiciaire. La procédure collective doit être considérée comme une procédure particulière

als een bijzondere, van de gewone regels afwijkende procedure. Daarbij dient te worden opgemerkt dat wanneer er geen afwijkende regels worden vooropgesteld, de gewone procedureregels van het Gerechtelijk Wetboek van toepassing zijn.

Voorgesteld artikel 1237/1

Dit artikel betreft de allereerste stap in de collectieve procedure. Een partij (of bij samenhangende zaken conform artikel 701, de partijen) die meent dat zijn individuele vordering het gevolg is van een geval van massaschade en derhalve van mening is dat er nog andere schadelijders zijn, kan in de gedinginleidende akte verzoeken om de door hem ingestelde procedure verder te zetten als een collectieve procedure. Een collectieve procedure wordt op zichzelf immers niet aanhangig gemaakt. Een collectieve procedure wordt opgestart nadat een of meerdere individuele schadelijders die een vordering hebben aanhangig gemaakt, daartoe een verzoek richten tot de aangezochte rechter die hieromtrent zijn goedkeuring verleent.

Het verzoek dient volgende vermeldingen te bevatten:

1° duidelijke omschrijving van het schadegeval waarvoor de vordering wordt ingesteld;

2° aantonen dat er meerdere gedupeerden zijn door het onder 1° omschreven schadegeval;

3° aantonen dat er onderliggende rechtsvragen zijn die identiek zijn voor de verschillende gedupeerden;

4° staven dat het meer aangewezen is om de procedure verder te zetten als een collectieve procedure.

De rechter zal immers op basis van deze gegevens moeten oordelen of de collectieve procedure de meest aangepaste wijze van procederen is.

De eerste vermelding betreft het omschrijven en identificeren van het schadegeval. Dit moet de rechter toelaten, bij een eventuele toekenning van het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure, de criteria te bepalen op grond waarvan de groep zal worden afgebakend. Het identificeren van het schadegeval zal daarbij van doorslaggevende aard zijn.

Vervolgens zal de verzoekende partij moeten aantonen dat er meerdere gedupeerden zijn door hetzelfde schadegeval. De verzoekende partij zal hierbij vaak beroep kunnen doen op algemeen bekende feiten die bijvoorbeeld worden aangereikt door de media bij een geval van massaschade.

dérogeant aux règles ordinaires. À cet égard, il convient de faire remarquer que, lorsqu'aucune règle dérogatoire n'est prévue, les règles de procédure ordinaires du Code judiciaire sont d'application.

Article 1237/1 proposé

Cet article concerne la toute première étape de la procédure collective. Une partie (ou, dans les affaires connexes conformément à l'article 701, les parties) qui estime que son action individuelle résulte d'un cas de dommage de masse et estime dès lors qu'il y a d'autres personnes lésées, peut demander, dans l'acte introductif d'instance, de poursuivre la procédure qu'elle a introduite comme une procédure collective. Une procédure collective n'est en effet pas intentée en tant que telle. Elle est entamée après qu'une ou plusieurs personnes lésées ayant intenté une action ont adressé une requête en ce sens au juge saisi, qui donne son approbation en la matière.

La requête doit comprendre les mentions suivantes:

1° une description claire du sinistre pour lequel l'action est introduite;

2° une démonstration que plusieurs personnes ont été lésées par le sinistre visé au 1°;

3° une démonstration qu'il existe des questions juridiques sous-jacentes qui sont identiques pour les différentes personnes lésées;

4° une démonstration qu'il est préférable de poursuivre la procédure comme une procédure collective.

Le juge devra en effet apprécier, sur la base de ces informations, si la procédure collective est la plus appropriée.

La première mention concerne la définition et l'identification du sinistre. Ces données doivent permettre au juge, s'il accède à la requête en procédure collective, de définir les critères en fonction desquels le groupe sera délimité. Pour ce faire, l'identification du sinistre sera décisive.

Ensuite, la partie requérante devra démontrer que plusieurs personnes ont été lésées par le même sinistre. La partie requérante pourra, la plupart du temps, s'appuyer sur des faits connus de tous, qui, par exemple, ont été rapportés par les médias dans le cas d'un dommage de masse.

Daarnaast moet in de gedinginleidende akte worden gemotiveerd dat er voor de verschillende gedupeerden gemeenschappelijke rechtsvragen zijn. Daarbij dienen niet alle rechtsvragen gelijk te zijn. Bij slachtoffers van hetzelfde schadegeval zullen quasi automatisch enkele rechtsvragen identiek zijn, waarbij de belangrijkste evident het zoeken van de aansprakelijke partij zal zijn.

Ten slotte zal de verzoekende partij moeten argumenteren dat het meer aangewezen is om de individuele procedure verder te zetten als een collectieve procedure. Hierbij kan in de eerste plaats worden gedacht aan het argument om tegenstrijdige uitspraken te vermijden. Daarnaast kunnen tal van andere argumenten worden ingeroepen. Deze werden reeds uiteengezet in het algemeen deel van de toelichting (drukken van kosten, verzamelen van bewijsmateriaal, bestraffend optreden, herstellen van de wapengelijkheid, opvangen van rationele desinteresse om te procederen, verhinderen van *first comes first serves* ...).

Voorgesteld artikel 1237/2

Op de inleidende zitting kan aan de verzoekende partij de mogelijkheid worden geboden mondeling zijn verzoek toe te lichten. Dit is evenwel geen absolute vereiste. In de praktijk zullen de gebruiken van de rechtbank uitwijzen of het verzoek om een collectieve procedure mondeling zal worden uiteengezet. Het standpunt van de rechtbanken hieromtrent zal naar alle waarschijnlijkheid aansluiten bij het standpunt dat zij erop nahouden omtrent de aanwezigheid van partijen op de inleidende zitting en de wijze van het leveren van opmerkingen op de conclusietermijnen (daar waar sommige rechtbanken vereisen dat partijen op de inleidende zitting aanwezig zijn teneinde hun opmerkingen omtrent de conclusietermijnen mondeling te geven, verkiezen andere rechtbanken het overmaken van schriftelijke opmerkingen tegen de inleidende zitting).

Voorgesteld artikel 1237/3

Dit artikel bevat het eerste belangrijke scharnierpunt in de collectieve procedure. Nadat een partij aan de rechter het verzoek heeft gericht om de ingestelde procedure te beschouwen als een collectieve procedure heeft de rechter logischerwijs twee mogelijkheden: óf hij beslist dat de procedure zal worden verder gezet als een individuele procedure (of als enkele samengevoegde individuele procedures) óf hij geeft de toelating de individuele procedure verder te zetten als een collectieve procedure.

En outre, il doit être démontré, dans l'acte introductif d'instance, qu'il existe des questions juridiques qui sont identiques pour les différentes personnes lésées, ce qui ne signifie pas que toutes les questions juridiques doivent être identiques. Certaines questions seront presque automatiquement identiques pour les personnes lésées par le même sinistre, la principale étant, bien évidemment, la recherche de la partie responsable.

Enfin, la partie requérante devra démontrer qu'il est préférable de poursuivre la procédure individuelle comme une procédure collective. À cet égard, on peut tout d'abord avancer que l'on souhaite éviter des décisions contradictoires. Par ailleurs, de nombreux autres arguments peuvent être invoqués et ont déjà été exposés dans la partie «généralités» des développements (réduire les coûts, collecter des éléments de preuve, infliger des sanctions, restaurer l'égalité des armes, remédier à l'apathie rationnelle à intenter un procès, empêcher l'application du principe du «premier arrivé, premier servi», etc.).

Article 1237/2 proposé

Lors de l'audience d'introduction, la possibilité peut être offerte à la partie requérante d'explicitement sa demande oralement. Il ne s'agit toutefois pas d'une condition absolue. Dans la pratique, les usages du tribunal détermineront si la demande de procédure collective sera exposée oralement. Selon toute probabilité, le point de vue des tribunaux en la matière s'alignera sur celui qu'ils ont adopté quant à la présence des parties à l'audience d'introduction et à la manière dont les observations sont formulées concernant les délais pour conclure (si certains tribunaux exigent que les parties soient présentes à l'audience d'introduction afin de formuler oralement leurs observations concernant les délais pour conclure, d'autres préfèrent que les observations soient transmises par écrit à l'audience d'introduction).

Article 1237/3 proposé

Cet article contient le premier pivot important autour duquel s'articule la procédure d'action collective. Lorsqu'une partie a adressé au juge une demande visant à considérer la procédure introduite comme une procédure collective, le juge dispose en toute logique de deux possibilités: soit il décide de poursuivre la procédure en tant que procédure individuelle (ou comme plusieurs procédures individuelles jointes), soit il autorise la poursuite de la procédure individuelle en tant que procédure collective.

Teneinde de gerechtelijke procedure vlot te laten verlopen en geen bijkomende vertraging te creëren, werd er voor geopteerd om de beslissingvorming omtrent het lanceren van de collectieve procedure te laten samenvallen met de agenda die door de *Wet van 26 april 2007 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op het bestrijden van de gerechtelijke achterstand* aan de rechters werd opgelegd omtrent het in staat stellen van de zaak. In voormelde wet werden volgende termijnen opgelegd:

- de partijen moeten uiterlijk binnen de maand na de inleidende zitting hun opmerkingen aan de rechter overmaken betreffende de conclusietermijnen;

- uiterlijk binnen zes weken na de inleidingzitting moet de rechter het tijdsverloop van de rechtspleging bepalen.

Dit wetsontwerp sluit aan bij deze termijnen.

De rechter zal bij zijn beslissing vooreerst nagaan welke argumenten worden aangereikt in het verzoek. Daarnaast wordt aan de partijen – zijnde niet enkel aan de verzoekende partij maar tevens aan de gedaagde partijen – de mogelijkheid gegeven hun opmerkingen omtrent het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure aan de rechter over te maken. De verwerende partij zou kunnen opwerpen dat de onderliggende rechtsvragen niet gemeenschappelijk zijn, dat er geen risico is op tegenstrijdige uitspraken, dat het schadegeval en de groep gedupeerden door de verzoekende partij te ruim werden omschreven. Deze opmerkingen dienen – zoals de termijn betreffende de conclusietermijnen – binnen een maand na de inleidende zitting aan de rechter en aan de andere partijen te worden overgemaakt.

Uiterlijk zes weken na de inleidende zitting zal de rechter zich uitspreken over het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure. De rechter neemt daarbij volgende criteria in overweging:

- 1° het schadegeval waarvoor de procedure werd ingeleid heeft schade veroorzaakt aan meerdere gedupeerden;

- 2° er zijn rechtsvragen die aan de gedupeerden gemeenschappelijk zijn;

- 3° een collectieve procedure is de meest aangepaste procedure.

Het antwoord op de eerste twee vragen zal min of meer objectief kunnen worden aangereikt. Het antwoord op de derde vraag daarentegen zal noodgedwongen

Afin de permettre un bon déroulement de la procédure judiciaire et de ne pas créer de retards supplémentaires, on a choisi de faire coïncider la prise de décision relative au lancement de la procédure collective avec le calendrier imposé par la loi du 26 avril 2007 modifiant le Code judiciaire en vue de lutter contre l'arriéré judiciaire aux juges quant à la mise en l'état des causes. La loi précitée impose les délais suivants:

- les parties doivent adresser au juge et aux autres parties leurs observations sur les délais pour conclure, au plus tard dans le mois de l'audience d'introduction;

- au plus tard six semaines après l'audience d'introduction, le juge doit arrêter le calendrier de procédure.

La présente proposition de loi prévoit également ces délais.

Pour prendre sa décision, le juge va d'abord examiner les arguments avancés dans la demande. Ensuite, les parties – et donc pas seulement la partie requérante mais aussi les parties citées – peuvent communiquer leurs observations sur la demande en procédure collective au juge. La partie défenderesse est susceptible d'objecter que les questions de droit sous-jacentes ne sont pas communes, qu'il n'y a aucun risque de décision contradictoire, ou que le sinistre et le groupe de personnes lésées sont définis en des termes trop larges par la partie requérante. Ces observations devront être communiquées au juge et aux autres parties dans le mois suivant l'audience d'introduction, délai identique au délai accordé pour le dépôt des conclusions.

Le juge statuera sur la demande en procédure collective au plus tard six semaines après l'audience d'introduction. Pour ce faire, il prendra les éléments suivants en considération:

- 1° le sinistre pour lequel la procédure a été introduite a lésé plusieurs personnes;

- 2° certaines questions de droit sont communes aux personnes lésées;

- 3° la procédure collective est la plus adaptée.

Il pourra être répondu d'une manière plus ou moins objective aux deux premières de ces questions. En revanche, la réponse à la troisième impliquera

een (soevereine) beoordeling van de feitenrechter inhouden. Opnieuw kan worden verwezen naar de voordelen en de functies van een groepsprocedure zoals die werden opgesomd in het algemeen deel van de toelichting.

De beslissing van de rechter omtrent het al dan niet toekennen van een collectieve procedure, zal worden medegedeeld in dezelfde beschikking als de beschikking omtrent het in staat stellen van de zaak (waarin opgave wordt gedaan van de conclusietermijnen en de zittingsdatum).

Indien de rechter het voeren van een collectieve procedure toestaat, dan dient hij zich vervolgens te buigen over het toepassingsgebied van die procedure, namelijk de groep te definiëren waarop de procedure van toepassing zal zijn. De rechter zal hiervoor rekening houden met de opmerkingen die partijen hieromtrent hebben gemaakt. Hij zal erover moeten waken de groep gedupeerden zo nauwkeurig mogelijk te omschrijven. Immers moeten de gedupeerden die zich kunnen aansluiten bij de procedure voldoende identificeerbaar zijn. (In het voorbeeld van het energiebedrijf dat aan zijn klanten een taks aanrekent die reeds werd afgeschafd, kan de rechter de groep omschrijven als «*alle klanten van onderneming x die in de periode y tot z een som hebben betaald voor een bedrag ad ... uit hoofde van taks ...*».)

In zijn beschikking zal de rechter tevens een termijn bepalen waarbinnen de leden van de groep zich bij de procedure kunnen aansluiten. Er werd voor geopteerd deze termijn uiterlijk te laten verstrijken vijftien dagen vóór de rechtsdag. Deze termijn valt samen met de termijn van artikel 756 Gerechtelijk Wetboek betreffende het neerleggen van de bundels (termijn die tevens werd ingevoerd door de wet van 26 april 2007). Immers zullen er op dat ogenblik geen conclusietermijnen meer zijn en kan er van worden uitgegaan dat alle elementen van de zaak in de debatten zijn gebracht.

Teneinde kenbaarheid te geven aan de collectieve procedure en de gedupeerden toe te laten zich bij de procedure aan te sluiten, dient de beschikking van de rechter te worden bekendgemaakt. De dag na de laatste daad van bekendmaking doet de termijn die werd opgelegd door de rechter lopen. Immers, het kan zijn dat er meerdere daden van bekendmaking volgen (bericht op internet, brief, bericht in dagblad...).

De rechter bepaalt de meest gepaste wijze van bekendmaking in zijn beschikking. Er werd geopteerd om de rechter hierin de keuze te laten zodat dit kan worden afgestemd op het concrete dossier. In dit kader kan worden verwezen naar de opmerkingen die worden

nécessairement une appréciation (souveraine) du juge du fond. On renverra une fois encore à cet égard aux avantages et aux fonctions de la procédure collective énumérés dans la partie générale des développements.

La décision du juge concernant la demande en procédure collective sera communiquée dans la même ordonnance que celle relative à la mise en état de l'affaire (fixant les délais accordés pour les conclusions et la date de l'audience).

S'il autorise la procédure collective, le juge devra ensuite examiner le champ d'application de cette procédure, et donc définir le groupe auquel elle s'appliquera. Le juge tiendra compte, pour ce faire, des observations formulées par les parties à ce sujet. Il devra veiller à ce que le groupe des personnes lésées soit défini le plus précisément possible. En effet, les personnes lésées pouvant se joindre à la procédure doivent être suffisamment identifiables. (Dans l'exemple concernant l'entreprise du secteur de l'énergie réclamant une taxe abrogée à ses clients, le juge pourrait définir ce groupe comme étant constitué de «*tous les clients de l'entreprise X ayant payé une somme d'un montant de ... pour une taxe ... au cours de la période allant de Y à Z*»).

Dans sa décision, le juge fixera également le délai accordé aux membres du groupe pour se joindre à la procédure. Nous avons choisi de faire expirer ce délai au plus tard quinze jours avant la date de l'audience. Ce délai est identique au délai fixé à l'article 756 du Code judiciaire pour le dépôt des pièces (délai également instauré par la loi du 26 avril 2007). En effet, il n'y aura plus, à cette date, de délais pour conclure, et on pourra supposer que tous les éléments de l'affaire auront été versés aux débats.

Pour assurer la publicité de la procédure collective et permettre aux personnes lésées de se joindre à la procédure, la décision du juge doit être rendue publique. Le délai imposé par le juge prend cours le jour suivant le dernier acte de publication. En effet, plusieurs actes de publication peuvent se suivre (publication d'un avis sur Internet, lettre, publication d'un avis dans un quotidien, etc.).

Le juge indique le mode de publication le plus adapté dans sa décision. Nous avons choisi de laisser le choix au juge à cet égard afin qu'il puisse tenir compte des éléments concrets du dossier. On renverra à cet égard aux observations formulées aux Pays-Bas au sujet de la loi

gemaakt op de WCAM in Nederland. De WCAM bepaalt omtrent de wijze van bekendmaking:

«Een afschrift van de beschikking tot verbindend-verklaring wordt zo spoedig mogelijk nadat deze onherroepelijk is, bij gewone brief verstrekt aan de bekende gerechtigden tot een vergoeding en aan in de procedure verschenen rechtspersonen als bedoeld in artikel 1014. Bovendien wordt zo spoedig mogelijk nadat deze beschikking onherroepelijk is hiervan aankondiging gedaan in één of meer door de rechter aan te wijzen nieuwsbladen.»

De gedupeerden worden verwittigd door middel van gewone brief en aankondiging in één of meer door de rechter aan te wijzen nieuwsbladen. In de Dexia-zaak heeft het Hof van Amsterdam deze regel terzijde geschoven en de voorkeur gelaten aan meer aangepaste wijzen van publiciteit: aankondigingen via de website van de gedupeerden (zoals vermeld gaan slachtoffers van massaschade zich in de praktijk vaak spontaan groeperen en kan die *ad hoc* groepering een eigen organisatie hebben) en op webpagina's van Google. In de Nederlandse rechtsleer wordt gepleit om dit in alle WCAM-zaken toe te passen (H.B. KRANS, «Des en Dexia: de eerste ervaringen met collectieve afwikkeling van massaschade», *NJB* 2007, 2598). Uit deze ervaring kunnen lessen worden getrokken. Tevens kan de opmerking worden gemaakt dat men er zich voor moet hoeden de steeds evoluerende technologie en media achterna te hollen.

Er werd voor geopteerd de bekendmaking over te laten aan de griffie van de rechtbank waarbij de zaak werd aanhangig gemaakt. De kosten van de bekendmaking kunnen zoals uiteengezet in de memorie van toelichting worden verhaald op het Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden dat een nieuwe taak verkrijgt en zal instaan voor de financiering van de collectieve procedure.

De rechter zal zich tevens moeten buigen over de begroting van de individuele inbreng die de leden van de procedure moeten doen op het ogenblik dat ze zich bij de procedure zullen aansluiten. Deze begroting zal geen evidente kwestie zijn. Immers zal de rechter een inschatting moeten maken van de kosten die de procedure met zich zal meebrengen en door hoeveel individuele leden deze kosten zullen worden gedragen.

De vierde paragraaf bepaalt dat tegen de beslissing van de rechter om het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure al dan niet in te willigen, geen rechtsmiddel openstaat. Eén van de doelstellingen van

néerlandaise sur le règlement collectif des dommages de masse (*Wet collectieve afwikkeling massaschade*), qui prévoit le mode de publication suivant:

«Dès que la décision rendant les conventions obligatoires est devenue irrévocable, une copie de cette décision est transmise par simple lettre aux personnes pouvant bénéficier d'une indemnisation dont l'identité est connue, ainsi qu'aux personnes morales ayant comparu au cours de la procédure visée à l'article 1014. En outre, cette décision est publiée, dans le même délai, dans un ou plusieurs journaux désignés par le juge.» (traduction)

Les personnes lésées sont averties au moyen d'une lettre ordinaire et d'une annonce dans un ou plusieurs journaux à désigner par le juge. Dans l'affaire Dexia, la Cour d'Amsterdam a ignoré cette règle et a donné la préférence à des modes de publicité plus appropriés: des annonces par le biais du site web des personnes lésées (ainsi qu'il a été précisé, les victimes de dommages de masse se regroupent souvent spontanément dans la pratique et ce regroupement *ad hoc* peut disposer de sa propre organisation) et sur les pages web de Google. Dans la doctrine néerlandaise, il est plaidé pour que ces modes de publicité soient appliqués dans toutes les affaires WCAM (H.B. KRANS, «Des en Dexia: de eerste ervaringen met collectieve afwikkeling van massaschade», *NJB* 2007, 2598). Des enseignements peuvent être tirés de cette expérience. Il peut également être observé qu'il faut se garder de vouloir être en phase avec la technologie et les médias qui évoluent sans cesse.

Il a été choisi de confier le soin de procéder à la publication au greffe du tribunal qui a été saisi de l'affaire. Les frais de la publication peuvent, ainsi qu'il est exposé dans les développements, être récupérés auprès du Fonds pour l'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence, qui se voit confier une nouvelle mission et assurera le financement de la procédure collective.

Le juge devra également se pencher sur le budget de l'apport individuel que les membres de la procédure doivent faire au moment où ils se rallieront à la procédure. Ce budget ne sera pas évident à fixer. En effet, le juge devra estimer les coûts qu'entraînera la procédure et le nombre de membres individuels qui supporteront ces coûts.

L'alinéa 4 prévoit que la décision du juge d'accéder ou non à la requête visant à engager une procédure collective n'est susceptible d'aucun recours. Un des objectifs d'une procédure collective est de mettre à disposition

een collectieve procedure is aan de gedupeerden van massaschade een vlotte en efficiënte procedure ter beschikking te stellen. Hieraan zal afbreuk worden gedaan wanneer de beslissingen van de rechter voortdurend zouden worden onderbroken door het instellen van een rechtsmiddel. Daarenboven is het recht op tegenspraak in ieder geval gegarandeerd aangezien partijen binnen de maand na de inleidende zitting hun opmerkingen kunnen laten gelden op het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure.

Voorgesteld artikel 1237/4

Na de bekendmaking van de beschikking tot toelaatbaarheid van de collectieve vordering, dient de individuele gedupeerde een verklaring af te leggen waarin hij meldt betrokken te willen worden in de collectieve procedure. Concreet komt dit erop neer dat de gedupeerde verklaart te willen gebonden zijn door de procedure die wordt gevoerd en de rechterlijke beslissing die inzake zal worden genomen. Hieruit blijkt duidelijk de toepassing van de *opt in*-procedure.

De verklaring gebeurt bij aangetekende brief of door neerlegging met ontvangstbewijs en bevat:

1° de identiteits- en contactgegevens van de gedupeerde;

2° stukken die aantonen dat de gedupeerde onder het toepassingsgebied valt van de collectieve procedure zoals beschreven door de rechter in de beschikking van toelaatbaarheid;

3° omstandige opgave van de schade van de gedupeerde;

4° voldoende stukken die de schade kunnen aantonen alsook ieder ander stuk dat de gedupeerde nuttig acht. De gedupeerde voegt een inventaris toe aan zijn stukkenbundel.

De verklaring die wordt afgelegd door de gedupeerde zal bepalend zijn voor de beoordeling van de toelaatbaarheid tot de collectieve procedure, de gegrondheid van de vordering en het begroten van de schadevergoeding.

Nadat de griffie de verklaring heeft ontvangen wordt nagegaan of het bedrag vermeld in artikel 1237/3, § 2, 3°, werd gestort. In bevestigend geval zendt de griffie aan de gedupeerde een ontvangstmelding van de verklaring. De termijn van vijftien dagen loopt opnieuw samen met de termijn uit artikel 756 Gerechtelijk Wetboek (deze

des personnes lésées à la suite de dommages de masse une procédure rapide et efficace. Il y serait porté atteinte si les décisions du juge étaient continuellement interrompues par l'introduction d'un recours. En outre, le droit à la contradiction est en tout cas garanti, étant donné que les parties peuvent formuler dans le mois de l'audience introductive leurs observations concernant la requête visant à engager une procédure collective.

Article 1237/4 proposé

Après la publication de la décision d'admissibilité de l'action collective, le particulier lésé doit faire une déclaration dans laquelle il déclare vouloir être associé à la procédure collective. Concrètement, cela signifie que la personne lésée déclare vouloir être liée par la procédure qui est menée et par la décision judiciaire qui sera prise en la matière. Cette disposition témoigne clairement de l'application de la procédure *opt in*.

La déclaration est effectuée par lettre recommandée ou est déposée contre accusé de réception et:

1° mentionne l'identité et les coordonnées de la personne lésée;

2° contient des pièces établissant que la personne lésée relève du champ d'application de la procédure collective défini par le juge dans la décision d'admissibilité;

3° contient une description détaillée des dommages subis par la personne lésée;

4° contient un nombre suffisant de pièces susceptibles de prouver le préjudice ainsi que toute autre pièce que la personne lésée juge utile. La personne lésée joint un inventaire à son dossier.

La déclaration faite par la personne lésée sera déterminante pour apprécier la recevabilité de la procédure collective et le bien-fondé de l'action, ainsi que pour fixer l'indemnisation.

Après réception de la déclaration, le greffe vérifie si le montant mentionné à l'article 1237/3, § 2, 3°, a été versé. Dans l'affirmative, il envoie à la personne lésée un accusé de réception de la déclaration. Le délai de 15 jours se confond de nouveau avec le délai visé à l'article 756 du Code judiciaire (ces délais ne coïncideront

termijnen zullen slechts samenvallen in het geval dat de gedupeerde tot de laatste dag van zijn termijn wacht om een verklaring af te leggen).

De termijn die wordt bepaald door de rechter waarbinnen de verklaring moet worden afgelegd, is een vervaltermijn. Na het verstrijken van de termijn kan geen verklaring meer worden afgelegd.

Eenmaal de verklaring door de gedupeerde werd afgelegd, kan deze zijn verklaring niet meer intrekken. Deze bepaling strekt ertoe te verhinderen dat een gedupeerde zijn houding zou laten beïnvloeden door het verloop van de procedure. Tevens zou dit een overbelasting van het gerecht met zich meebrengen.

In de laatste paragraaf wordt bepaald dat de lijst van gedupeerden ter inzage ligt van de advocaten van de betrokken procespartijen. Immers moet er over worden gewaakt dat geen misbruik kan worden gemaakt van de gegevens van de gedupeerden. Tevens zal rekening worden gehouden met de bepalingen in de wet op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Voorgesteld artikel 1237/5

De eerste fase van de collectieve procedure eindigt met een vonnis waarin de rechter – naast de verplichte vermeldingen uit het oude artikel 780 Gerechtelijk Wetboek – op straffe van nietigheid volgende bepalingen opneemt:

1° een opsomming van de rechtsvragen die door de partijen in besluiten werden opgeworpen en die gemeenschappelijk zijn aan de leden van de groep;

2° een opsomming van de rechtsvragen die niet gemeen zijn aan al de leden van de groep;

3° een omstandige opgave van de leden van de groep die een verklaring hebben afgelegd in de zin van artikel 1237/4 waarvan de rechter oordeelt dat de verklaring ontvankelijk is. De rechter doet tevens opsomming van de verklaringen die niet ontvankelijk werden geacht en doet opgave van de redenen.

Vooreerst zal de rechter uitmaken welke rechtsvragen die door de partijen werden opgeworpen, gemeenschappelijk zijn aan de leden van de groep. In deze eerste fase zal de rechter ten gronde enkel hieromtrent uitspraak doen. Dit tussenvonnis strekt er in essentie toe antwoord te geven op de principiële vraagstukken die alle leden van de groep aanbelangen: de verjaring, aansprakelijkheid, aard van de aansprakelijkheid, ... De vragen die eigen zijn aan de individuele leden van de

que si la personne lésée attend le dernier jour de son délai pour faire une déclaration).

Le délai, fixé par le juge, dans lequel doit être faite la déclaration, est une échéance. À l'expiration du délai, plus aucune déclaration ne peut être faite.

Lorsque la personne lésée a fait sa déclaration, elle ne peut plus se rétracter. Cette disposition vise à éviter qu'une personne lésée se laisse influencer par le déroulement de la procédure. Le cas contraire entraînerait une surcharge des tribunaux.

Le dernier paragraphe prévoit que la liste des personnes lésées est consultable par les avocats des parties au procès. Il convient, en effet, de veiller à prévenir toute utilisation abusive des données des personnes lésées. Il sera également tenu compte des dispositions contenues dans la loi sur la protection de la vie privée.

Article 1237/5 proposé

La première phase de la procédure collective s'achève par un jugement dans lequel le juge – outre les mentions obligatoires de l'ancien article 780 du Code judiciaire – reprend, à peine de nullité, les dispositions suivantes:

1° un inventaire des questions de droit soulevées par les parties dans des conclusions et qui sont communes aux membres du groupe;

2° un inventaire des questions de droit qui ne sont pas communes à tous les membres du groupe;

3° une description détaillée des membres du groupe qui ont fait une déclaration au sens de l'article 1237/4, que le juge estime recevable. Le juge fait également un inventaire des déclarations jugées non recevables et motive sa décision.

Dans un premier temps, le juge déterminera quelles questions juridiques soulevées par les parties sont communes aux membres du groupe. Au cours de cette première phase, le juge du fond ne statuera que sur ce point. Ce jugement interlocutoire vise essentiellement à répondre aux questions fondamentales concernant tous les membres du groupe: la prescription, la responsabilité, la nature de la responsabilité, etc. Le juge énumèrera les questions propres à chaque membre du

groep zullen door de rechter worden opgesomd doch zullen ten gronde niet worden beantwoord. Deze vragen zullen slechts in de tweede, individuele fase van de procedure worden behandeld. Immers moet hieromtrent te veel rekening worden gehouden met de individuele elementen van de zaak. We denken hier aan de begroting van de individuele schadevergoedingen en de mate van eigen schuld van de gedupeerden.

Zoals reeds vermeld biedt het opsplitsen van de procedure in een collectieve fase - die wordt beëindigd met een tussenvonnissen - en in een individuele fase het voordeel dat de leden van de groep rustig de tijd hebben om zich te bezinnen over het zich al dan niet aansluiten bij de procedure zonder dat de procedure op zich hierdoor vertraging zal oplopen. Het is immers geen noodzakelijke voorwaarde dat alle leden van de groep reeds zijn geïndividualiseerd om de procedure aan te vatten. De gemeenschappelijke vraagstukken kunnen reeds worden behandeld zonder dat alle leden effectief zijn betrokken bij de behandeling ervan.

Het kan evenmin worden ontkend dat het leveren van een antwoord op de gemeenschappelijke vraagstukken het bereiken van een minnelijke schikking ten goede zal komen. Zoals reeds aangehaald zal een schadeverwekker immers niet geneigd zijn een regeling te treffen wanneer zijn aansprakelijkheid niet vaststaat en hij geen zicht heeft op het aantal gedupeerden die zullen gebonden zijn door de schikking.

In dit tussenvonnissen zal er tevens duidelijkheid komen omtrent de samenstelling van de groep. De rechter zal een opgave doen van de leden die een verklaring hebben afgelegd en zal daarbij een opsplitsing maken van de ontvankelijke en de niet-ontvankelijke verklaringen. De niet-ontvankelijkheid kan verschillende redenen hebben: niet vallen onder het toepassingsgebied van de collectieve procedure (valt buiten de door de rechter opgegeven criteria), laattijdigheid van de verklaring, niet betalen van de waarborg...

De vragen die niet aan de leden van de groep gemeen zijn zullen door de rechter worden opgesomd doch niet worden behandeld. De rechter motiveert zijn beslissing.

Met dit vonnis vangt tevens de tweede fase van de procedure aan. De rechter bepaalt hiertoe een rechtsdag waarop de procedureregels van het Gerechtelijk Wetboek voor een tweede maal herleven.

In de tweede en derde paragraaf van het nieuwe artikel 1237/5 van het Gerechtelijk Wetboek wordt de herdefiniëring van de groep behandeld. Het kan niet worden ontkend dat op de rechter bij aanvang van de procedure een moeilijke taak rust om de groep waarop

groupe, mais n'y répondra pas au fond. Ces questions ne seront traitées qu'au cours de la deuxième phase, individuelle cette fois, de la procédure. En effet, ces questions requièrent que l'on tienne compte des éléments individuels de la cause comme, par exemple, l'estimation des dommages individuels et la mesure dans laquelle les personnes lésées sont fautives.

Comme nous l'avons indiqué précédemment, la scission de la procédure en une phase collective – qui se clôt par un jugement interlocutoire – et une phase individuelle, a l'avantage de permettre aux membres du groupe de prendre le temps de réfléchir calmement à leur éventuel ralliement à la procédure, sans que celle-ci ne soit retardée pour autant. En effet, il n'est pas nécessaire que tous les membres du groupe aient déjà fait l'objet d'un traitement individuel pour entamer la procédure. Les questions communes peuvent déjà être traitées sans que tous les membres ne soient effectivement impliqués.

On ne peut pas non plus nier que le fait d'apporter une réponse aux questions juridiques communes favorisera la conclusion d'un règlement à l'amiable. En effet, comme nous l'avons déjà indiqué précédemment, l'auteur d'un sinistre ne sera pas enclin à conclure un accord à l'amiable si sa responsabilité n'est pas établie et s'il ne connaît pas précisément le nombre de personnes lésées liées par cet accord.

Ce jugement interlocutoire fera également la clarté quant à la composition du groupe. Le juge dressera un relevé des membres ayant fait une déclaration tout en distinguant les déclarations recevables et les déclarations irrecevables. L'irrecevabilité peut être due à des causes diverses: le fait de ne pas relever du champ d'application de la procédure collective (ne pas relever des critères établis par le juge), le retard de la déclaration, le non-paiement de la garantie ...

Les questions qui ne sont pas communes aux membres du groupe seront énumérées par le juge, qui ne les traitera toutefois pas. Le juge motive sa décision.

Ce jugement marque aussi le début de la deuxième phase de la procédure. Le juge fixe à cet effet une audience, où les règles de procédure du Code judiciaire revivront une deuxième fois.

Les paragraphes 2 et 3 du nouvel article 1237/5 du Code judiciaire concernent la redéfinition du groupe. On ne peut nier qu'au début de la procédure, c'est une tâche compliquée qui incombe au juge, à savoir définir le groupe auquel s'appliquera la procédure. Par suite de

de procedure van toepassing zal zijn te definiëren. Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat gedurende de procedure, door het uitwisselen van besluiten en eventueel het voeren van een expertise, zal blijken dat de groep ruimer of beperkter diende te worden geformuleerd. Op het einde van de collectieve fase wordt aldus aan de rechter de mogelijkheid geboden de groep te herdefiniëren. Indien de rechter het toepassingsgebied verruimt, dan dient hij die beschikking opnieuw bekend te maken en aan de potentiële leden opnieuw een termijn te geven waarbinnen de verklaring tot aansluiting bij de procedure kan worden afgelegd. Ook hier zal een nieuwe rechtsdag het begin betekenen van de individuele fase van de collectieve procedure. Het is evident dat op dat ogenblik de leden van de groep bekend moeten zijn. Opnieuw werd ervoor geopteerd de bijkomende termijn te laten lopen uiterlijk tot vijftien dagen voor de rechtsdag. Op deze rechtsdag zal de rechter een beoordeling houden van de afgelegde bijkomende verklaringen en zal hij zich uitspreken over de ontvankelijkheid ervan.

Mocht de rechter evenwel oordelen dat het toepassingsgebied te ruim werd geformuleerd dan zal dit evident leiden tot de onontvankelijkheid van reeds afgelegde verklaringen. Om deze reden dient de rechter zijn beslissing bijzonder te motiveren en opgave te doen van voormelde verklaringen. De beperking van het toepassingsgebied zal enkel mogelijk zijn in uitzonderlijke omstandigheden. Hieronder moet worden begrepen dat er in de loop van de procedure nieuwe elementen aan het licht zijn gekomen waarvan de rechter bij het vaststellen van het toepassingsgebied geen kennis had of kon hebben.

Voorgesteld artikel 1237/6

Dit artikel luidt het begin van de individuele fase van de collectieve procedure in. Zoals gezegd herleven de gewone procedureregels betreffende het in staat stellen van de procedure. De bedoeling is dat de partijen opnieuw conclusietermijnen zouden vastleggen (opmerkingen aan de rechter binnen een maand na de zitting, de rechter doet uitspraak binnen zes weken) en de zaak in staat stellen omtrent de individuele vraagstukken van de leden van de groep.

We kiezen ervoor om de leden van de groep te laten aansluiten bij de verzoekende partij, zijnde de eisende partij die bij aanvang van de procedure heeft verzocht deze te mogen verderzetten als een collectieve procedure. Het is onwerkbaar om in de individuele fase van de collectieve procedure alle leden van de groep te gaan beschouwen als individuele procespartijen. De raadsman van de verzoekende partij zal optreden voor alle leden van die groep en zal hun vorderingen

l'échange de conclusions et de la réalisation éventuelle d'une expertise, il ne semble pas improbable qu'en cours de procédure il s'avère que le groupe devait être défini de manière plus vaste ou plus restrictive. Le juge se voit ainsi offrir, au terme de la phase collective, la possibilité de redéfinir le groupe. Si le juge décide d'élargir le champ d'application, il est tenu de republier cette ordonnance et d'accorder aux membres potentiels un nouveau délai leur permettant de faire une déclaration d'adhésion à la procédure. Ici encore, une nouvelle audience marquera le début de la phase individuelle de la procédure collective. Il va de soi qu'à ce moment, les membres du groupe doivent être connus. Nous avons, ici aussi, choisi de faire courir le délai complémentaire jusqu'à quinze jours au plus tard avant l'audience. Au cours de cette audience, le juge examinera les nouvelles déclarations qui ont été faites et statuera sur leur recevabilité.

Si le juge devait cependant estimer que le champ d'application défini était trop vaste, il va sans dire que certaines déclarations déjà faites s'en trouveraient irrecevables. Aussi, le juge doit-il motiver spécifiquement sa décision et faire l'inventaire des déclarations précitées. Le champ d'application ne pourra être restreint que dans des circonstances exceptionnelles. En l'occurrence, cela signifie que de nouveaux éléments doivent être apparus dans le courant de la procédure dont le juge n'avait ou ne pouvait avoir connaissance lors de la définition du champ d'application.

Article 1237/6 proposé

Cet article marque le début de la phase individuelle de la procédure collective. Comme nous l'avons dit, les règles de procédure normales concernant la mise en l'état de la procédure sont de nouveau d'application. Le but est que les parties fixent de nouveau des délais pour les conclusions (observations adressées au juge dans un délai d'un mois après l'audience, décision du juge dans les six semaines) et mettent l'affaire en l'état concernant les questions individuelles des membres du groupe.

Nous choisissons de laisser les membres du groupe se rallier à la partie requérante, à savoir la partie demanderesse qui a demandé, au début de la procédure, à pouvoir poursuivre celle-ci sous la forme d'une procédure collective. Il est impossible de considérer, dans la phase individuelle de la procédure collective, tous les membres du groupe comme des parties individuelles au procès. Le conseil de la partie requérante agira pour tous les membres de ce groupe et regroupera

bundelen. Die raadsman kan zich evident laten bijstaan door andere advocaten en in die zin een verklaring afleggen aan de rechtbank. Het is evenwel ondenkbaar dat die advocaat zal worden vervangen door een andere advocaat of een team advocaten.

Gelet op het feit dat de procedureregels een tweede maal worden toegepast, eindigt deze fase in een vonnis in de zin van artikel 780 van het Gerechtelijk Wetboek. Hieromtrent is bijgevolg geen bijzondere bepaling nodig.

Voorgesteld artikel 1237/7

Zoals gemeld lijkt het waarschijnlijk dat na de eerste fase van de collectieve procedure een schikking zal worden bereikt. In de praktijk zal het de optredende raadsman van de leden van de groep zijn die over een schikking onderhandelt met de aansprakelijke partijen van het schadegeval. Door de hoeveelheid leden van een groepsprocedure is het onmogelijk om al die leden aan de onderhandelingstafel te krijgen. Dit neemt echter niet weg dat de leden die hebben verklaard te willen gebonden zijn door de procedure – en dus eigenlijk procespartijen zijn bij die procedure – evenveel recht hebben om aan die onderhandelingstafel te zitten en inspraak te hebben in de regeling.

Wij opteren voor een werkbaardere oplossing. De schikking die wordt onderhandeld door de raadsman van de verzoekende partij (en dus de raadsman van de leden van de groep) zal aan de leden worden bekendgemaakt met de mogelijkheid om op dat ogenblik nog uit te stappen. Immers worden er in een minnelijke schikking vaak toegevingen gedaan die voor de gedupeerden een afstand van recht kunnen inhouden. In de huidige collectieve procedure zou dit betekenen dat een partij (die wel aan de onderhandelingstafel zit) afstand van recht zou kunnen doen in naam en voor rekening van een andere partij (die niet aan de onderhandelingstafel zit). Dit zou strijdig zijn met onze fundamentele rechtsbeginselen. Om deze reden wordt aan de gedupeerden de mogelijkheid geboden alsnog uit te stappen uit de regeling. Hier wordt met andere woorden toepassing gemaakt van de *opt out* mogelijkheid.

Het is tevens duidelijk dat de schikking niet mag worden opengesteld voor leden van de groep die hebben nagelaten een verklaring in te dienen teneinde gebonden te zijn door de procedure. Immers zouden die leden de vruchten kunnen plukken van andermans inspanningen (*free rider effect*). Tevens zou de onzekerheid die eigen is aan gerechtelijke procedure worden geëlimineerd. Het lid van de groep kiest op dat ogenblik immers niet voor een procedure (met kans op winst of verlies) maar voor een reeds vastgesteld positief resultaat.

leurs demandes. Ce conseil peut évidemment se faire assister par d'autres avocats et faire une déclaration en ce sens au tribunal. Il est cependant impensable que cet avocat soit remplacé par un autre avocat ou par une équipe d'avocats.

Étant donné que les règles de procédure sont appliquées une deuxième fois, cette phase se termine par un jugement au sens de l'article 780 du Code judiciaire. Aucune disposition particulière n'est par conséquent nécessaire à ce propos.

Article 1237/7 proposé

Comme nous l'avons indiqué, il semble probable qu'une transaction soit conclue après la première phase de la procédure collective. En pratique, c'est le conseil agissant au nom des membres du groupe qui négociera cette transaction avec les parties responsables du sinistre. Étant donné la multiplicité des membres d'une procédure de groupe, il est impossible de réunir tous ses membres autour de la table de négociations. Il n'en demeure pas moins que les membres qui ont déclaré vouloir être liés par la procédure – et qui sont en fait parties au procès dans le cadre de cette procédure – ont tout autant le droit de s'asseoir à cette table de négociations et de participer au règlement.

La solution que nous proposons est plus pratique. La transaction négociée par le conseil de la partie demanderesse (et donc le conseil des membres du groupe) sera portée à la connaissance des membres, qui auront encore la possibilité de se retirer à ce moment-là. En effet, une conciliation contient souvent des concessions pouvant impliquer une renonciation à un droit pour les personnes lésées. Dans la procédure collective actuelle, cela signifierait qu'une partie (qui se trouve à la table des négociations) pourrait renoncer à un droit au nom et pour le compte d'une autre partie (qui ne se trouve pas à la table des négociations), ce qui serait contraire à nos principes de droit fondamentaux. C'est pourquoi la possibilité est donnée aux personnes lésées de se retirer de la procédure. En d'autres termes, il est fait application en l'occurrence de la possibilité d'*opt out*.

Il est également clair que la conciliation ne peut être ouverte aux membres du groupe qui ont omis de faire une déclaration en vue d'être liés par la procédure. En effet, ces membres pourraient alors cueillir les fruits des efforts d'autrui (*free rider effect*). En outre, l'incertitude propre à toute procédure judiciaire serait éliminée. Dans ce cas, le membre du groupe n'opte en effet pas en faveur d'une procédure (qui peut aboutir ou échouer) mais bien en faveur d'un résultat positif déjà atteint.

Voorgesteld artikel 1237/8

Dit artikel bepaalt dat alle leden van de groep, ook de leden waarvan de verklaring niet-ontvankelijk werd verklaard, op de hoogte worden gebracht van het vonnis dat een einde stelt aan de collectieve fase van de collectieve procedure.

Hetzelfde geldt voor het tweede vonnis na de eventuele bijkomende termijn die de rechter heeft toegekend omwille van de verruiming van het toepassingsgebied van de collectieve procedure.

Deze wijze van kennisgeving zal gevolgen hebben voor het hoger beroep dat zal worden besproken in het artikel 1237/11.

Voorgesteld artikel 1237/9

Dit artikel behandelt de situatie waarbij naast de collectieve procedure, andere (individuele) procedures worden ingeleid met hetzelfde voorwerp en dezelfde oorzaak als de vordering waarvoor de collectieve procedure werd gevorderd. Deze situatie is vrij realistisch: verschillende gedupeerden kunnen los van elkaar een procedure inleiden omtrent hetzelfde schadegeval.

In dit geval wordt zowel aan de rechter als aan de partijen de mogelijkheid geboden om de individuele procedure op te schorten en kan de gedupeerde – mocht hij onder het toepassingsgebied van de collectieve procedure vallen (gelet op de door de rechter gegeven omschrijving) – een verklaring afleggen teneinde zich er bij aan te sluiten. Indien de gedupeerde een verklaring aflegt én deze verklaring nadien door de rechter (waarvoor de collectieve procedure wordt gevoerd) ontvankelijk wordt verklaard, heeft het evident geen zin meer om de individuele procedure verder te zetten. De rechter waarvoor de individuele zaak aanhangig was, verwijst de zaak naar de rechter waarvoor de collectieve procedure hangende is.

Indien de gedupeerde geen verklaring heeft afgelegd en hij met andere woorden niet wil toetreden tot de collectieve procedure, zal de individuele procedure worden verder gezet. Het verdient echter aanbeveling de procedure niet te activeren alvorens de termijn om een verklaring in te dienen, is verstreken. In het tegengestelde geval zouden vonnissen uit individuele procedures de houding van andere gedupeerden kunnen sturen. Zoals vermeld dient de *opt in* te gebeuren op een tijdstip waar er nog onzekerheid heerst over de afloop van de procedure. Daar waar reeds een vonnis in het voordeel van de gedupeerde zou zijn uitgesproken,

Article 1237/8 proposé

Cet article prévoit que tous les membres du groupe, également les membres dont la déclaration a été déclarée irrecevable, sont informés du jugement qui clôt la phase collective de la procédure collective.

Il en va de même pour le second jugement prononcé après l'éventuel délai supplémentaire accordé par le juge en raison de l'extension du champ d'application de la procédure collective.

Ce mode de notification aura des conséquences pour l'appel qui fera l'objet de l'article 1237/11.

L'article 1237/9 proposé

Cet article a trait à la situation dans laquelle, outre la procédure collective, d'autres procédures (individuelles) sont engagées ayant le même objet et la même cause que la demande faisant l'objet de la procédure collective. Il s'agit d'une situation relativement réaliste: différentes personnes lésées peuvent, indépendamment l'une de l'autre, engager une procédure concernant le même sinistre.

Dans ce cas, la possibilité de suspendre la procédure individuelle est présentée à la fois au juge et aux parties et – pour autant qu'elle relève du champ d'application de la procédure collective (eu égard à la définition donnée par le juge) –, la personne lésée peut faire une déclaration afin d'y adhérer. Si la personne lésée fait une déclaration et qu'ensuite le juge (saisi de la procédure collective) la déclare recevable, il est de toute évidence inutile de poursuivre la procédure individuelle. Le juge saisi de l'affaire individuelle renvoie l'affaire au juge saisi de la procédure collective.

Si la victime n'a pas fait de déclaration et, qu'en d'autres termes, elle ne souhaite pas adhérer à la procédure collective, c'est la procédure individuelle qui sera poursuivie. Il se recommande néanmoins de ne pas activer la procédure avant l'expiration du délai prévu pour faire une déclaration. Dans le cas contraire, des jugements prononcés dans le cadre de procédures individuelles pourraient influencer l'attitude d'autres personnes lésées. Ainsi qu'il a été indiqué, l'*opt in* doit avoir lieu alors que l'incertitude subsiste encore quant à l'issue de la procédure. Si un jugement devait déjà avoir été prononcé en faveur d'une personne lésée, une

zou een andere gedupeerde dit als een precedent kunnen beschouwen om zijn eigen kansen in te schatten en op basis hiervan een al dan niet een *opt in* verklaring kunnen afleggen. Het dient te worden vermeden dat individuele procedures dergelijke gevolgen met zich zouden meebrengen.

Voorgesteld artikel 1237/10

In aansluiting op het voorgaande artikel kan het voorkomen dat op verschillende tijdstippen het verzoek wordt ingediend om een collectieve procedure te voeren omtrent hetzelfde voorwerp en dezelfde oorzaak. In dit geval zullen de latere aangezochte rechters de zaak verwijzen naar de eerst aangezochte rechter. Dit enerzijds om de efficiëntie van de collectieve procedure op te drijven, anderzijds om tegenstrijdige uitspraken te verhinderen.

Voorgesteld artikel 1237/11

Dit artikel behandelt het hoger beroep dat kan worden ingesteld door de gedupeerde tegen de beslissing van niet-ontvankelijkheid van de verklaring tot toetreding tot de collectieve procedure. Hierbij dient te worden voorkomen dat één gedupeerde de volledige collectieve procedure zou kunnen vertragen. Om deze reden wordt er voor geopteerd de beroepstermijn te laten aanvangen op het ogenblik dat de gedupeerden het vonnis per gerechtsbrief toegestuurd krijgen (conform het nieuwe artikel 1237/8).

Gelet op het feit dat dit hoger beroep enkel de niet-ontvankelijkheid van de individuele verklaring betreft (en mede om nutteloze vertraging tegen te gaan), opteren wij ervoor om enkel de partijen die een tegengesteld belang hebben bij de procedure in hoger beroep te betrekken. In de praktijk zullen dit de partijen zijn die werden gedagvaard in aansprakelijkheid of kort gezegd: alle partijen die niet behoren tot de leden van de groep.

De beslissing in hoger beroep moet zo spoedig mogelijk plaatsvinden. De collectieve procedure zal in eerste aanleg immers gewoon verder lopen en de gedupeerde dient zo spoedig mogelijk uitsluitel te hebben over het feit of hij al dan niet tot de groep zal worden toegelaten. Om deze reden werd ervoor geopteerd het hoger beroep te behandelen op de inleidende zitting. De aan de appelrechter voorgelegde problematiek is niet van die aard dat het uitgebreide conclusies of pleidooien vereist waardoor het hoger beroep in principe op de inleidende zitting in beraad kan worden genomen. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden kan de behandeling plaatsvinden op een latere zitting. Hierbij kan worden

autre personne lésée pourrait considérer qu'il s'agit d'un précédent pour évaluer ses propres chances et sur cette base, faire ou non une déclaration d'*opt in*. Il convient d'éviter que des procédures individuelles aient de telles conséquences.

Article 1237/10 proposé

Dans la logique de l'article précédent, il peut arriver que des requêtes en procédure collective ayant le même objet et la même cause soient introduites à des moments différents. Si tel est le cas, les derniers juges saisis renverront la cause au juge qui a été saisi en premier lieu, et ce, d'une part, pour améliorer l'efficacité de la procédure collective et, d'autre part, pour éviter des décisions contradictoires.

Article 1237/11 proposé

Cet article porte sur l'appel que la personne lésée peut interjeter contre la décision d'irrecevabilité de la déclaration d'admissibilité à la procédure collective. Il convient ici d'éviter qu'une seule personne lésée puisse ralentir l'ensemble de la procédure collective. C'est pourquoi nous avons choisi de faire courir le délai d'appel à compter du moment où les personnes lésées reçoivent une copie du jugement par pli judiciaire (conformément à l'article 1237/8 (nouveau)).

Étant donné que l'appel ne porte que sur l'irrecevabilité de la déclaration individuelle (et afin également d'éviter tout retard inutile), nous avons choisi de ne faire entrer dans la procédure d'appel que les parties dont l'intérêt est opposé à celui de l'appelant. Concrètement, il s'agira des parties assignées en responsabilité ou, en bref, toutes les parties qui ne sont pas des membres du groupe.

La décision en degré d'appel doit être rendue le plus rapidement possible. En effet, la procédure collective se poursuivra normalement en première instance et la personne lésée doit être fixée dans les plus brefs délais sur son admission ou non dans le groupe. C'est pourquoi nous avons prévu que l'appel serait instruit à l'audience d'introduction. La problématique soumise au juge d'appel n'est pas de nature telle qu'elle exige des conclusions ou des plaidoiries circonstanciées, de sorte que l'appel peut, en principe, être instruit à l'audience d'introduction. L'examen de la cause ne peut être remis à une audience ultérieure que dans des circonstances exceptionnelles, par exemple, en cas d'irrégularités au

gedacht aan onregelmatigheden in het beroep waaromtrent één van de partijen wil concluderen.

Men kan aanmerken dat er geen bijzondere bepalingen gelden over de overige aspecten van het hoger beroep tegen een tussen- of eindvonnis in de collectieve procedure. De gewone procedureregels van het hoger beroep zullen van toepassing zijn. Hieruit volgt dat zowel tegen het tussenvonnis in de zin van artikel 1237/5 als tegen het eindvonnis door iedere partij, hierin inbegrepen iedere gedupeerde die een verklaring heeft afgelegd, hoger beroep kan worden ingesteld. Bij hoger beroep tegen het tussenvonnis verschuift de procedure automatisch naar het niveau van hoger beroep. Bij hoger beroep tegen het eindvonnis zullen de regels van artikel 1053 van het Gerechtelijk Wetboek spelen: is het een onsplitsbaar geschil dan zal het hoger beroep moeten worden ingesteld tegen alle partijen met tegenstrijdige belangen aan die van de eiser in hoger beroep én tegen alle in het geding in eerste aanleg betrokken partijen. Daarbij dient de aandacht er wel op te worden gevestigd dat er geen beroep openstaat tegen de afbakening van de groep. In hoger beroep zal dus op geen enkel ogenblik de groep kunnen worden geherdefinieerd en worden opengesteld voor nieuwe gedupeerden.

Stefaan VAN HECKE (Ecolo-Groen!)
Philippe HENRY (Ecolo-Groen!)

niveau de l'appel, au sujet desquelles les parties souhaitent déposer des conclusions.

On observera qu'aucune disposition particulière ne s'applique aux autres aspects de l'appel formé contre un jugement interlocutoire ou un jugement définitif dans la procédure collective. Les règles procédurales ordinaires de l'appel seront d'application. Il s'ensuit que toute partie, y compris toute personne lésée qui a fait une déclaration, peut interjeter appel tant contre le jugement interlocutoire au sens de l'article 1237/5 que contre le jugement définitif. En cas d'appel formé contre le jugement interlocutoire, la procédure passe automatique en degré d'appel. En cas d'appel contre le jugement définitif, les règles de l'article 1053 du Code judiciaire s'appliqueront: s'il s'agit d'un litige indivisible, l'appel devra être formé contre toutes les parties dont les intérêts sont contraires à ceux de l'appelant et contre toutes les parties intéressées à la cause en première instance. À cet égard, il convient de souligner que la délimitation du groupe n'est pas susceptible d'appel. En appel, le groupe ne pourra donc à aucun moment être redéfini, ni être étendu à de nouvelles victimes.

WETSVOORSTEL**Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In het vierde deel, boek IV van het Gerechtelijk Wetboek wordt hoofdstuk IX*bis*, opgeheven bij de wet van 7 mei 1999, hersteld als volgt:

«Hoofdstuk IX/1. De collectieve procedure

Art. 1237/1. Indien de eisende partij de procedure wenst verder te zetten als een collectieve procedure bevat het exploit van dagvaarding op straffe van nietigheid dit verzoek naast de vermeldingen bedoeld in artikel 702.

De eisende partij:

1° omschrijft in het verzoek duidelijk het schadegeval waarvoor de vordering wordt ingesteld;

2° toont aan dat er meerdere gedupeerden zijn van het schadegeval bedoeld in het 1°;

3° toont aan dat er onderliggende rechtsvragen zijn die identiek zijn voor de verschillende gedupeerden;

4° toont aan dat het meer aangewezen is om de procedure verder te zetten als een collectieve procedure.

Bij gebrek aan de vermeldingen bedoeld in het tweede lid, wordt het verzoek om een collectieve procedure afgewezen.

Art. 1237/2. In de zaken waarin een verzoek om een collectieve procedure werd geformuleerd, kan artikel 735 niet worden toegepast.

Op de inleidende zitting krijgt de partij die in het exploit van dagvaarding het verzoek om een collectieve procedure heeft geformuleerd de mogelijkheid zijn verzoek mondeling toe te lichten. De overige verschijnende partijen kunnen hierop mondeling aanmerkingen geven.

Art. 1237/3. § 1. Binnen dezelfde termijn van één maand en op dezelfde wijze als bedoeld in artikel 747, § 2, kunnen de partijen aan de rechter en aan de andere partijen hun aanmerkingen mededelen over het verzoek om een collectieve procedure.

PROPOSITION DE LOI**Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

Dans la quatrième partie, livre IV, du Code judiciaire, le chapitre IX*bis*, abrogé par la loi du 7 mai 1999, est rétabli dans la rédaction suivante:

«Chapitre IX/1. La procédure collective

Art. 1237/1. Si la partie demanderesse souhaite poursuivre la procédure comme une procédure collective, l'exploit de citation contient, à peine de nullité, cette requête outre les mentions visées à l'article 702.

La partie demanderesse:

1° définit clairement dans la requête le sinistre pour lequel l'action est introduite;

2° démontre que plusieurs personnes ont été lésées par le sinistre visé au 1°;

3° démontre qu'il existe des questions juridiques sous-jacentes qui sont identiques pour les différentes personnes lésées;

4° démontre qu'il est préférable de poursuivre la procédure comme une procédure collective.

À défaut des mentions visées à l'alinéa 2, la requête en procédure collective est rejetée.

Art. 1237/2. L'article 735 ne peut être appliqué dans les affaires dans lesquelles une requête en procédure collective a été formulée.

À l'audience introductive, la partie qui a formulé la requête en procédure collective dans l'exploit de citation a la possibilité de commenter sa demande oralement. Les autres comparants peuvent formuler oralement leurs observations à ce sujet.

Art. 1237/3. § 1er. Dans le même délai d'un mois et de la même manière que celle visée à l'article 747, § 2, les parties peuvent adresser au juge et aux autres parties leurs observations sur la requête en procédure collective.

Uiterlijk zes weken na de inleidende zitting spreekt de rechter zich uit omtrent het verzoek tot het voeren van een collectieve procedure. De rechter neemt daarbij volgende criteria in overweging:

1° het schadegeval waarvoor de procedure werd ingeleid heeft schade veroorzaakt aan meerdere gedupeerden;

2° er zijn rechtsvragen die aan de gedupeerden gemeenschappelijk zijn;

3° een collectieve procedure is de meest aangepaste procedure.

De beslissing van de rechter maakt deel uit van de beschikking betreffende de instaatstelling van de zaak.

§ 2. De beschikking van toelaatbaarheid bevat:

1° een nauwkeurige definitie van de groep die onder het toepassingsgebied van de collectieve procedure valt. Desgevallend kan de beschikking criteria bepalen waaraan een lid van de groep moet voldoen;

2° de termijn waarbinnen de leden van de groep een verklaring kunnen afleggen in de zin van artikel 1237/4. De termijn vangt aan de dag na de bekendmaking bedoeld in het derde lid en verstrijkt uiterlijk op de vijftiende dag voor de rechtsdag;

3° de som die de leden van de groep dienen voor te schieten ter financiering van de collectieve procedure en het rekeningnummer waarop dit bedrag wordt gestort uiterlijk op de vijftiende dag na de verklaring bedoeld in artikel 1237/4;

4° de wijze waarop de beschikking wordt bekendgemaakt, eventueel rekening houdende met de specifieke omstandigheden eigen aan het schadegeval.

De bekendmaking van de beschikking geschiedt binnen tien dagen na de uitspraak door de griffie van de rechtbank waarbij de zaak aanhangig is gemaakt.

Tegen de beschikking van toelaatbaarheid staat geen rechtsmiddel open.

Art. 1237/4. § 1. De leden van de groep die zich wensen aan te sluiten bij de collectieve procedure, leggen hiertoe op straffe van niet-ontvankelijkheid, binnen de termijn bedoeld in artikel 1237/3, § 2, eerste lid, 2°, een verklaring af bij de griffie van de rechtbank die zich heeft uitgesproken omtrent het verzoek tot toelaatbaarheid van de collectieve procedure. Iedere gedupeerde legt een individuele verklaring af.

Au plus tard six semaines après l'audience d'introduction, le juge statue sur la requête visant à engager une procédure collective. Le juge prend à cet égard en considération les critères suivants:

1° le sinistre pour lequel la procédure a été introduite a porté préjudice à plusieurs personnes lésées;

2° il y a des questions de droit qui sont communes aux personnes lésées;

3° une procédure collective est la procédure la plus adéquate.

La décision du juge fait partie de l'ordonnance relative à la mise en état de l'affaire.

§ 2. La décision d'admissibilité comporte:

1° une définition précise du groupe qui relève du champ d'application de la procédure collective. Le cas échéant, la décision peut fixer les critères auxquels un membre du groupe doit satisfaire;

2° le délai dans lequel les membres du groupe peuvent faire une déclaration au sens de l'article 1237/4. Ce délai prend cours le jour qui suit la publication visée à l'alinéa 3 et expire au plus tard le quinzième jour qui précède la fixation;

3° la somme que les membres du groupe doivent avancer en vue de financer la procédure collective et le numéro du compte sur lequel ce montant est versé au plus tard le quinzième jour qui suit la déclaration visée à l'article 1237/4;

4° la manière dont la décision est publiée, compte tenu, éventuellement, des circonstances spécifiques propres au sinistre.

La décision est publiée dans les dix jours de décision du greffe du tribunal qui a été saisi de l'affaire.

La décision d'admissibilité n'est susceptible d'aucun recours.

Art. 1237/4. § 1er. À peine de non-recevabilité, les membres du groupe qui souhaitent s'associer à la procédure collective font, dans le délai visé à l'article 1237/3, § 2, alinéa 1er, 2°, une déclaration auprès du greffe du tribunal qui a statué sur la demande d'admissibilité de la procédure collective. Chaque personne lésée fait une déclaration à titre individuel.

De verklaring geschiedt bij aangetekende brief of door neerlegging met ontvangstbewijs en omvat:

1° de identiteits- en contactgegevens van de gedupeerde;

2° de omstandige opgave van de schade van de gedupeerde;

3° de stukken die de schade aantonen alsook ieder ander nuttig stuk. De stukken zijn vergezeld van een inventaris;

4° stukken die aantonen dat de gedupeerde onder het toepassingsgebied valt van de collectieve procedure bedoeld in artikel 1237/3, § 2, eerste lid, 1°.

Nadat de griffie de verklaring heeft ontvangen, gaat zij na of het bedrag vermeld in artikel 1237, § 2, eerste lid, 3° werd gestort. In bevestigend geval zendt zij aan de gedupeerde een ontvangstmelding van de verklaring.

De verklaring kan niet meer worden ingetrokken.

§ 2. De lijst van gedupeerden ligt op de griffie ter inzage voor de advocaten van de betrokken procespartijen.

Art. 1237/5. § 1. De beschikking van toelaatbaarheid bedoeld in artikel 1237/3 omvat naast de bepalingen uit artikel 780 tevens op straffe van nietigheid:

1° een opsomming van de rechtsvragen die door de partijen in besluiten werden opgeworpen en die gemeenschappelijk zijn aan de leden van de groep;

2° een opsomming van de rechtsvragen die door de partijen in besluiten werden opgeworpen en die niet gemeenschappelijk zijn aan de leden van de groep;

3° een opsomming van de ontvankelijke en niet-ontvankelijke verklaringen afgelegd in de zin van artikel 1237/4.

De rechter doet geen uitspraak ten gronde over rechtsvragen bedoeld in het eerste lid, 2°.

De rechter bepaalt de rechtsdag waarop de zaak in voortzetting wordt gezet.

§ 2. Indien de rechter oordeelt dat de definitie van de groep bedoeld in artikel 1237/3, § 2, 1°, niet overeenstemt met de feiten van het dossier, kan hij de groep uitbreiden.

La déclaration est effectuée par lettre recommandée ou déposée contre accusé de réception et:

1° mentionne l'identité et les coordonnées de la personne lésée;

2° contient une description détaillée des dommages subis par la personne lésée;

3° contient les pièces établissant les dommages et toute autre pièce utile, ainsi qu'un inventaire de ces pièces;

4° contient des pièces établissant que la personne lésée relève du champ d'application de la procédure collective visée à l'article 1237/3, § 2, alinéa 1er, 1°.

Après avoir reçu cette déclaration, le greffe vérifie si le montant visé à l'article 1237, § 2, alinéa 1er, 3°, a été versé. Dans l'affirmative, il envoie un accusé de réception de la déclaration à la personne lésée.

La déclaration ne peut plus être retirée.

§ 2. La liste des personnes lésées peut être consultée au greffe par les avocats des parties au procès.

Art. 1237/5. § 1er. À peine de nullité, la décision d'admissibilité visée à l'article 1237/3 comporte, outre les dispositions visées à l'article 780:

1° un inventaire des questions de droit soulevées par les parties dans des conclusions et qui sont communes aux membres du groupe;

2° un inventaire des questions de droit soulevées par les parties dans des conclusions et qui ne sont pas communes aux membres du groupe;

3° un inventaire des déclarations recevables et non recevables effectuées au sens de l'article 1237/4.

Le juge ne statue pas sur le fond des questions de droit visées à l'alinéa 1er, 2°.

Le juge fixe la date de l'audience lors de laquelle l'affaire est mise en continuation.

§ 2. Si le juge estime que la définition du groupe visé à l'article 1237/3, § 2, 1°, ne correspond pas aux faits du dossier, il peut en élargir le champ d'application.

Artikel 1237/3, § 2, 2° is van toepassing op de leden van de uitgebreide groep.

In dit geval zal de rechter tevens een rechtsdag bepalen waarop de zaak kan worden verdergezet doch deze mag pas vijftien dagen na het verstrijken van de termijn bedoeld in artikel 1237/3, § 2, 2°, worden vastgesteld. Op deze zitting doet de rechter tevens uitspraak over de ontvankelijkheid van de bijkomende verklaringen.

Tegen de beslissing tot wijziging van de definitie van de groep staat geen hoger beroep open.

§ 3. In uitzonderlijke omstandigheden kan de rechter het toepassingsgebied van de collectieve procedure beperken. De rechter doet opgave van de verklaringen die om deze reden onontvankelijk werden verklaard.

Art. 1237/6. Op de rechtsdag wordt de collectieve procedure verder gezet overeenkomstig de artikelen 741 en volgende.

De leden van de groep waarvan de verklaring bedoeld in artikel 1237/4 onvankelijk werd verklaard, sluiten zich voor het verdere verloop van de procedure aan bij de verzoekende partij.

Art. 1237/7. Indien de partijen betrokken in een collectieve procedure, na het vonnis in de zin van artikel 1237/5 een minnelijke schikking bereiken, delen ze dit mede aan de rechter. De mededeling bevat een kopie van de bereikte schikking.

De rechter maakt geen inhoudelijke beoordeling van de minnelijke schikking.

Binnen de maand maakt de rechter de schikking bekend aan de leden van de groep bedoeld in artikel 1237/5. De rechter legt aan de leden van de groep een termijn op waarbinnen zij kunnen verklaren niet te zullen gebonden zijn door de schikking. Bij gebrek aan een tijdige verklaring zal de schikking tevens op hen van toepassing zijn.

Art. 1237/8. In afwijking van artikel 792 ontvangen de leden die een verklaring hebben afgelegd in de zin van artikel 1237/4 per gerechtsbrief een niet ondertekend afschrift van het vonnis bedoeld in artikel 1237/5.

Art. 1237/9. Wanneer een vordering aanhangig is voor een rechter met hetzelfde voorwerp en dezelfde oorzaak als de vordering waarvoor de collectieve procedure werd gevraagd, kan de rechter ambtshalve of op verzoek van één van de partijen, de behandeling van de zaak schorsen. De rechter verwijst de zaak in dit geval naar de algemene rol.

L'article 1237/3, § 2, 2° s'applique aux membres du groupe élargi.

Dans ce cas, le juge fixera également la date d'audience à laquelle l'affaire pourra être poursuivie; cependant, cette audience ne peut être fixée que quinze jours après l'expiration du délai visé à l'article 1237/3, § 2, 2°. À l'audience, le juge se prononce également sur la recevabilité des déclarations complémentaires.

La décision de modification de la définition du groupe n'est susceptible d'aucun recours.

§ 3. Dans des circonstances exceptionnelles, le juge peut limiter le champ d'application de la procédure collective. Le juge fait mention des déclarations déclarées irrecevables pour ce motif.

Art. 1237/6. À l'audience, la procédure collective est poursuivie conformément aux articles 741 et suivants.

Les membres du groupe dont la déclaration visée à l'article 1237/4 a été déclarée recevable, se rallient à la partie requérante pour la suite de la procédure.

Art. 1237/7. Si les parties à la procédure collective se concilient après le jugement au sens de l'article 1237/5, elles en informent le juge. La notification comprend une copie de la conciliation.

Le juge ne se prononce pas sur le contenu de la conciliation.

Dans le mois, le juge porte la conciliation à la connaissance des membres du groupe visé à l'article 1237/5. Le juge impartit aux membres du groupe un délai dans lequel ils peuvent déclarer ne pas être liés par la conciliation. Faute de déclaration dans le délai imparti, la conciliation s'appliquera également à eux.

Art. 1237/8. Par dérogation à l'article 792, les membres qui ont fait une déclaration au sens de l'article 1237/4 reçoivent, par pli judiciaire, une copie non signée du jugement visé à l'article 1237/5.

Art. 1237/9. Lorsqu'une demande ayant le même objet et la même cause que la demande pour laquelle la procédure collective est sollicitée, est pendante devant un juge, le juge peut suspendre l'instruction de la cause, soit d'office, soit à la demande d'une des parties. Le cas échéant, le juge renvoie la cause au rôle général.

De zaak kan slechts na het verstrijken van de termijn vermeld in de beschikking van toelaatbaarheid bedoeld in artikel 1237/3, § 2, 2°, terug worden opgeroepen.

Indien één van de partijen een verklaring aflegt in de zin van artikel 1237/17 en deze verklaring ontvankelijk wordt verklaard, zendt de rechter het dossier van de rechtspleging naar de rechtbank waar de collectieve procedure hangende is.

Art. 1237/10. Wanneer meerdere collectieve procedures met hetzelfde voorwerp en dezelfde oorzaak voor verschillende rechtbanken aanhangig zijn, verzendt de rechter de zaak naar de rechter waarvoor de collectieve procedure het eerst aanhangig werd gemaakt.

Art. 1237/11. De gedupeerde waarvan de verklaring bedoeld in artikel 1237/4 niet ontvankelijk werd verklaard, kan tegen deze beslissing, op straffe van niet-ontvankelijkheid, hoger beroep aantekenen binnen de maand na kennisgeving van de beslissing per gerechtsbrief.

Het beroep dient enkel te worden ingesteld tegen de partijen wiens belang in strijd is met het belang van de eiser in hoger beroep.

Het hoger beroep wordt behandeld op de inleidende zitting. Slechts in uitzonderlijke omstandigheden kan de behandeling van de zaak naar een nabije zitting worden verdaagd.

Indien het hoger beroep gegrond wordt verklaard, wordt de zaak naar de rechter verwezen waar de collectieve procedure hangende is en kan de gedupeerde zich bij de groep aansluiten.».

8 april 2009

Stefaan VAN HECKE (Ecolo-Groen!)
Philippe HENRY (Ecolo-Groen!)

La cause ne peut être appelée à nouveau qu'après expiration du délai mentionné dans la décision d'admissibilité visée à l'article 1237/3, § 2, 2°.

Si l'une des parties a fait une déclaration au sens de l'article 1237/17 et que cette déclaration est déclarée recevable, le juge transmet le dossier de la procédure au tribunal saisi de la procédure collective.

Art. 1237/10. Lorsque plusieurs procédures collectives ayant le même objet et la même cause sont pendantes devant différents tribunaux, le juge envoie la cause au juge qui a été saisi en premier lieu de la procédure collective.

Art. 1237/11. La personne lésée dont la déclaration visée à l'article 1237/4 n'a pas été déclarée recevable peut, à peine d'irrecevabilité, interjeter appel de cette décision dans le mois de la notification de la décision par pli judiciaire.

L'appel doit uniquement être dirigé contre les parties dont l'intérêt est opposé à celui de l'appelant.

L'appel est instruit à l'audience d'introduction. L'examen de la cause ne peut être remis à une prochaine audience que dans des circonstances exceptionnelles.

Si l'appel est déclaré fondé, la cause est renvoyée au juge saisi de la procédure collective et la personne lésée peut se joindre au groupe.».

8 avril 2009